

**KONINKLIJKE
VERENIGING
TER BEOEFENING
VAN DE
KRIJGSWETENSCHAP**

OPGERICHT 6 MEI 1865

Ereleden

Z.K.H. de Prins der Nederlanden

Z.E. Luitenant-Generaal b.d.

M. R. H. Calmeyer

Generaal-Majoor b.d. J. J. de Wolf

Generaal-Majoor b.d.

E. R. d'Engelbronner

Z.E. Luitenant-Generaal

J. P. Verheijen

Bestuur

Voorzitter

H. A. Couzy, bgen art

Vice-voorzitter

A. T. M. Oonincx, cdre KLu b.d.

Leden

G. C. Berkhof, lgen gn

R. Groot, maj gn

A. G. C. Kok, kol marns b.d.

F. J. Roelofs, kol KLu

H. A. Schaper

Redacteur

P. L. Hoevers, bgen inf b.d.

p/a Hogere Krijgsschool

v.d. Burchlaan 31

2597 PC Den Haag

Secretaris

W. F. Anthonijsz, lkol cav

Denijsstraat 135

2551 HJ Den Haag

Penningmeester

J. R. Karssing, lkol cav

Dotterbloem 7

2317 LS Leiden

girekening 7 88 28

MARS IN CATHEDRA

15 APR
1987

72

IN DIT NUMMER

Mededelingen van het bestuur 2466

Bijeenkomst te Den Haag, 21 november 1986 2469

Openingstoespraak, door dr. W. F. van Eekelen 2470

NATO'S northern flank: political and economic perspectives, door prof. N. Petersen 2473

De verdediging van de Noordflank is meer dan de verdediging van Noord-Noorwegen, door A. Pruijs 2481

De militaire situatie op de Noordflank, door A. C. Lamers 2492

©

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR

Bestuursmutaties

De voorzitter van de vereniging, bgen H. A. Couzy, zal in 1987 zijn functie om redenen van dienst niet kunnen continueren. Als nieuwe voorzitter wordt voorgedragen G. J. Folmer, bgen art, commandant LLC.

Vanwege het bereiken van de floleeftijd zijn als bestuursleden afgetreden: ktz W. IJspeert en ktz A. Pruijs. Nieuwe kandidaten voor een bestuursfunctie zijn: G. J. Folmer, bgen art, W. C. Mabesoone, ktz, chef kabinet BDZ, en H. T. F. M. Mallant, kol marns, directeur Marinestafschool.

Jaarverslag van de secretaris

Tijdens de Algemene ledenvergadering op 12 mei 1986 in het Nederlands Congresgebouw te Den Haag werden de aftredende en herkiezbare bestuursleden herkozen, waarna de samenstelling van het bestuur als volgt werd: *voorzitter* H. A. Couzy, bgen art; *vice-voorzitter* A. T. M. Ooninx, cdre Klu b.d.; *secretaris* W. F. Anthonijsz, lkol cav; *penningmeester* J. R. Karssing, lkol cav; *redacteur* P. L. Hoevers, bgen inf b.d.; *ledenadministrateur* J. J. M. Nijman; *leden* G. C. Berkhof, lgen

gn; A. G. C. Kok, kol marns b.d.; W. IJspeert, ktz; F. J. Roelofs, kol KLu; A. Pruijs, ktz; H. A. Schaper; R. Groot, maj gn.

In de loop van het op 31 december 1986 geëindigde verenigingsjaar heeft de Koninklijke Vereniging voor haar leden en introducé(e)s de volgende bijeenkomsten gehouden.

20 jan 1986: Nederland en de grenzen van de NAVO, door ktz ir. J. R. Spoelstra, in het Nederlands Congresgebouw te Den Haag.

4 mrt 1986: Consensus in het Nederlandse veiligheidsbeleid, door mr. J. de Ruiter, minister van defensie, in samenwerking met het Nederlands Genootschap voor Internationale Zaken, in hotel Des Indes te Den Haag.

17 mrt 1986: Militaire geneeskunde in de 20e en 21e eeuw, door lkol arts G. S. D. Zaalberg, in het OCI te Harderwijk.

12 mei 1986: De NAVO naar 2000. Conceptuele ontwikkelingen, door gen G. L. J. Huyser, chef defensiestaf, in het Nederlands Congresgebouw te Den Haag (gevolgd door de jaarlijkse Algemene ledenvergadering).

15 sep 1986: Maatschappelijke waardering voor het militaire beroep, door prof. dr. F. C. Kwant, in de KMA te Breda.

21 nov 1986: De noordflank van de

NAVO (themadag), in samenwerking met het Nederlands Instituut voor internationale betrekkingen Clingendael, in de Frederikkazerne te Den Haag.

Van de gehouden inleidingen en discussies werd en wordt verslag gedaan in het orgaan van de vereniging Mars in Cathedra. Alle in 1986 gehouden bijeenkomsten zijn goed bezocht, in het bijzonder die van 12 mei en 21 november.

Op 10 oktober 1986 vond op verzoek van Boekhandel Houtschild een evaluatiegesprek plaats over de toezending van catalogussen aan de leden. Nadat in mei 1986 aan 750 leden van de vereniging een catalogus was toegezonden met een begeleidende brief van de voorzitter waren de verwachtingen hoog gespannen, doch helaas ten onrechte: slechts 30 schriftelijke reacties in de vorm van bestellingen waren het resultaat. De conclusie moet zijn dat de financiële inspanning van de vereniging en de boekhandel niet in verhouding staat tot de opbrengsten en dat voortzetting van de actie niet verantwoord is. De leden die alsnog een catalogus willen ontvangen dienen dit in het vervolg rechtstreeks met Boekhandel Houtschild te Den Haag te regelen.

In 1986 is de Militaire Spectator legpenning uitgereikt aan generaal-majoor b.d. L. P. van Oppen (zie *MiC* 69, blz. 2350 en 70, blz. 2400).

De Krijgswetenschap-prijs, jaarlijks toe te kennen aan de beste scripties van KIM en KMA, is door de voorzitter bgen H. A. Couzy uitgereikt op 10 januari 1986 aan ltz2 T. M. R. van der Heijden, en op 4 juli aan cad-vdg R. J. Mossinkhoff.

Ten slotte spreekt de vereniging haar grote dank uit aan de in 1987 aftredende voorzitter en bestuursleden voor het vele en goede werk dat ten dienste van de goede gang van zaken door hen is verricht.

W. F. ANTHONIJSZ, secr.

Eerstvolgende bijeenkomst
(tevens algemene ledenvergadering)

18 MEI 1987

(zie blz. 2469)

Resultatenrekening 1986

	Werkelijk	Begroting		Werkelijk	Begroting
Contributie 1985	f 90,—	f —,—	Ledenadministratie	f 3.600,—	f 3.600,—
Contributie 1986	f 30.160,75	f 31.000,—	Secretariaat	f 2.297,12 ¹	f 1.000,—
Subsidie	f 5.000,—	f 5.000,—	Lezingen	f 9.290,06 ²	f 8.000,—
Leerstoel	f 18.968,28	f 21.500,—	Leerstoel	f 18.968,28	f 21.500,—
Renten	f 3.980,43	f 4.000,—	Mars in Cathedra	f 19.424,50	f 16.000,—
Advertentie-opbrengst	f 98,60	f 350,—	Diversen	f 4.351,79	f 6.000,—
			Saldo	f 366,31	f 5.750,—
Totaal	f 58.298,06	f 61.850,—	Totaal	f 58.298,06	f 61.850,—

¹ Extra kosten Catalogus fa. Houtschild

² Extra kosten themadag in samenwerking met NIIB „Clingendael”

Balans per 1 januari 1987

Activa	1987	1986	Passiva	1987	1986
Giro (Postbank)	f 9.163,80	f 8.540,65	Contributie	f 22.389,75	f 21.547,50
Banken:			Leerstoel	f 7.284,57	f —,—
— RPS (Postbank)	f 33.929,19	f 23.004,79	Saldo	f 61.939,34	f 61.573,03
— Crediet- en Effecten- bank	f 43.946,41	f 41.412,32			
— Spaarbank	f 1.715,05	f 5.636,55			
Contributie	f —,—	f —,—			
Renten	f 2.859,21	f 2.620,32			
Leerstoel	f —,—	f 1.905,90			
Totaal	f 91.613,66	f 83.120,53	Totaal	f 91.613,66	f 83.120,53

Begroting 1987

Contributie	f 31.000,—	Ledenadministratie	f 3.600,—
Subsidie	f 5.000,—	Secretariaat	f 1.000,—
Renten	f 4.000,—	Lezingen	f 9.000,—
Leerstoel	f 19.000,—	Leerstoel	f 19.000,—
Advertentie-opbrengst	f 200,—	Mars in Cathedra	f 20.000,—
		Diversen	f 5.000,—
		Saldo	f 1.600,—
Totaal	f 59.200,—	Totaal	f 59.200,—

Toelichting

Subsidie. Wordt in 1987 voor de laatste maal verstrekt door het ministerie van defensie.

Lezingen. Rekening is gehouden met een te houden themadag met de Stichting NIIB „Clingendael”

Diversen. Rekening is gehouden met de Krijgswetenschappprijs voor KIM en KMA.

Verslag van de kascontrolecommissie

1. Heden 2 februari 1987, is de financiële toestand van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap aan een onderzoek onderworpen.
2. De bevindingen van de kascontrolecommissie zijn als volgt:
 - a. de jaarstukken zijn afgesloten op 31 december 1986;
 - b. de boekhouding is overzichtelijk en met behulp van de computer uitgevoerd;
 - c. de bewijsstukken zijn alle aange troffen en akkoord bevonden.
3. De commissie stelt op grond van het bovenstaande voor de penningmeester decharge en acquit te verlenen voor het gevoerde zorgvuldige beleid.
4. Dank aan de penningmeester voor de bijzonder overzichtelijke presentatie van alle benodigde gegevens.

De commissieleden:

w.g. J. M. J. BOSCH, maj cav

w.g. T. G. J. DAMEN, maj inf

Jaarverslag van de redacteur resp. hoofdredacteur van Mars in Cathedra en de Militaire Spectator

Mars in Cathedra is in 1986 steeds weer op tijd verschenen. Een enkele keer kon een lezing niet worden gepubliceerd, omdat de spreker zich niet had gehouden aan de afspraak een schriftelijke voordracht in te leveren. In een enkel geval kon even-

min van de band een discussieverlag worden opgesteld. Ter vervanging van die bijdragen zijn andere artikelen opgenomen, om de leden in ieder geval een redelijke uitgave van ons kwartaalblad te kunnen toezenden.

Voor de *Militaire Spectator* was 1986 een probleemloos jaar. Er werd steeds over voldoende kopij beschikt om ten minste twee maanden te kunnen vooruitplannen. Deze situatie werd mede veroorzaakt door de steun die een aantal directeuren en commandanten toezegde en liet verwezenlijken. Ook van de zijde van de redacteurs is in 1986 erg veel inzet getoond en steun ondervonden. Ook op eigen initiatief geconcipieerde artikelen werden in voldoende mate naar de redactie gezonden. De *Militaire Spectator* kon dan ook met gemiddeld vier bladzijden per editie méér worden uitgegeven dan in voorgaande jaren het geval is geweest. Getracht is — en redelijk gerealiseerd — in

Krijgswetenschapsprijs KIM

Dit jaar zal namens de Vereniging geen „Krijgswetenschapsprijs” worden uitgereikt voor de beste afstudeerscriptie aan het Koninklijk Instituut voor de Marine. Een beoordelingscommissie, bestaande uit enkele hoogleraren en hoofdofficieren van dat instituut, heeft gemeend dat geen van de dit jaar gepresenteerde scripties naar inhoud en oorspronkelijkheid van een dusdanig niveau was, dat daaraan de „Krijgswetenschapsprijs” zou mogen worden toegekend.

Hoewel het bestuur van de Vereniging zulks betreurt, is het met de leiding van het KIM van mening, dat het belang van een dergelijke prijs vergt dat alleen scripties met een zeer hoge waardering in aanmerking mogen worden gebracht. Het siert het KIM, zelf hoge maatstaven voor de prijs aan te leggen. Van de zijde van het bestuur van de Vereniging kan alleen maar worden gezegd: „hopelijk volgend jaar weer wèl”.

wetenschapsprijs” zou mogen worden toegekend.

Hoewel het bestuur van de Vereniging zulks betreurt, is het met de leiding van het KIM van mening, dat het belang van een dergelijke prijs vergt dat alleen scripties met een zeer hoge waardering in aanmerking mogen worden gebracht. Het siert het KIM, zelf hoge maatstaven voor de prijs aan te leggen. Van de zijde van het bestuur van de Vereniging kan alleen maar worden gezegd: „hopelijk volgend jaar weer wèl”.

Militaire Spectator

Maandelijks ontvangen de leden van de Vereniging de Militaire Spectator.

Ten einde de toezending aan thans nog actief dienende officieren van Land- en Luchtmacht, tevens lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, ook na hun dienstverlating zeker te stellen, wordt belanghebbenden verzocht de ledenadministratie van de Vereniging (Karel Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk) in voorkomend geval in te lichten.

Bijeenkomst te Den Haag

vrijdag
21 november 1986

In samenwerking met het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen Clingendael organiseerde de Vereniging in de officiersmess van de Frederikkazerne een symposium over het thema „De noordflank van de NAVO”.

De vice-voorzitter opent de themadag en verontschuldigt de voorzitter, die om redenen van dienst niet het gehele symposium kan bijwonen. De keuze van het onderwerp van vandaag valt te verklaren uit de doelstellingen van de organiserende verenigingen; voor wat betreft het NIIB Clingendael: internationale veiligheid en zekerheid in algemene zin, en vooral de positie van de centrale sector, waarvan de veiligheid en de zekerheid onverbrekkelijk zijn verbonden met die van de Noordflank, en uit het oogpunt van onze Vereniging: het onderstrepen van de belangrijkheid van de Noordflank, vooral door de deelneming van de Koninklijke luchtmacht in de

Discussieverslagen worden niet meer gepubliceerd

Het bestuur heeft tijdens zijn vergadering op 2 februari jl. besloten, voorshands voor een jaar, de schriftelijke weergave van de na de inleidingen gevoerde discussies niet meer te publiceren. De tijd, nodig voor het schriftelijk vastleggen en redigeren van de op band opgenomen discussies, staat in het algemeen in geen verhouding tot de essentie ervan. Bovendien kan de nu vrijkomende plaatsruimte naar het oordeel van het bestuur beter worden benut voor het publiceren van een ander artikel dat in de belangstelling van de leden ligt.

ACE-mobile forces, en de mariniers in het kader van de UK/NL amphibious force ter versterking van de Noordflank.

Het onderwerp zal worden behandeld door vier inleiders, uit vier verschillende invalshoeken. Daardoor is het niet uitgesloten dat bepaalde overlappingen zullen plaatsvinden. De vice-voorzitter is niettemin hoopvol gestemd over de interesse van de voordrachten en de discussies.

Na een aantal huishoudelijke mededelingen deelt de vice-voorzitter mee dat de inleidingen en de discussies, die zullen worden opgenomen in het orgaan van de Vereniging,

Mars in Cathedra, ook zullen worden verstuurd aan de invités van het Instituut Clingendael.

Een bijzonder woord van dank wordt gericht aan de kazerne-tenens korpscommandant en messpresident van de Frederikkazerne, lkol W. F. Anthonijsz, voor het ter beschikking stellen van de faciliteiten van de kazerne.

Vervolgens geeft de vice-voorzitter het woord aan de minister van defensie, dr. W. F. van Eekelen, die in zijn vorige functie van staatssecretaris bij het ministerie van buitenlandse zaken en in zijn huidige functie nauw was en is betrokken bij het onderwerp van vandaag.

Voordracht en algemene ledenvergadering

18 mei 1987

Op maandag 18 mei a.s. te 19.30 uur houdt de vereniging voor leden en introduc e(s) een bijeenkomst in het Nederlands Congresgebouw te 's-Gravenhage waar door Heeresflieger Oberst Zeilinger, in de Variantzaal, een inleiding zal worden gehouden over het onderwerp

De bijdrage van de bewapende helikopter aan het moderne gevecht

Na de voordracht wordt, als gebruikelijk gelegenheid tot discussie geboden.

Introductie: d.t.v. de secretaris, lkol W. F. Anthonijsz, Frederikkazerne, gebouw 110, postbus 90701, 2509 LS 's-Gravenhage (telefoon tijdens diensturen 070-166899; telefonische aanmelding wordt op prijs gesteld).

Agenda Algemene ledenvergadering (in aansluiting op de discussie)

1. Opening door de voorzitter
2. Mededelingen van de voorzitter
3. Jaarverslag van de penningmeester
4. Verslag van de kascontrolecommissie
5. Jaarverslag van de secretaris
6. Jaarverslag van de hoofdredacteur
7. Verkiezing van bestuursleden (kandidaten: bgen art G. J. Folmer, kol marns H. T. F. M. Mallant, ktz W. C. Mabesoone)
8. Verkiezing kascontrolecommissie 1987
9. Rondvraag
10. Sluiting

Openingstoespraak

dr. W. F. van Eekelen

minister van defensie

Ik vind het bijzonder plezierig dat ik, al zo kort na mijn aantreden als minister van defensie, als een van mijn eerste officiële handelingen, deze bijeenkomst van „Clingendael” mag openen. Ik heb, als het om „Clingendael” gaat, een wat belast verleden. In de tijd dat ik staatssecretaris van defensie was, zaten de mogelijkheden van samengaan van het Defensiestudiecentrum met andere instituten op het terrein van internationale betrekkingen, er in mijn ogen niet zo duidelijk in. Het is verheugend dat het wèl is gelukt. En ik vind het van grote waarde dat het samengaan van de instituten onder een en hetzelfde dak voldoende ruimte blijft geven voor het organiseren van een studiebijeenkomst, die in het verleden alleen door het Defensiestudiecentrum zou zijn opgezet.

De goede dingen van dat studiecentrum gingen door het samengaan niet verloren, maar worden nu juist ingebracht in een ruimer kader; het kader van de algemene Nederlandse internationale betrekkingen. Daarin krijgt de veiligheidsdimensie een goede plaats, niet verstoep in een apart hoekje maar echt geïntegreerd in een groter verband.

Het is een goede zaak dat een samenwerking tot stand is gekomen met de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, een vereniging waarvan ik niet alleen al jaren lid ben, maar waarvoor ik ook wel eens als gastspreker ben opgetreden. Met heel veel genoegen heb ik daarom de uitnodiging aanvaard het „startschot” te lossen voor de studiedag over de Noordflank.

Een ieder van u kent, denk ik, de kaarten die aangeven hoe Europa, de Sovjet-Unie en Noord-Amerika rond de Noordpool gegroepeerd liggen. Ik heb net weer een zeer interessante, grote kaart

onder ogen gehad over de „Noordse balans”. Daarop ziet men hoe de reikwijdten van de verschillende wapens een geheel ander beeld geven wanneer het perspectief van de Noordpoolcentrische benadering wordt gehanteerd. Dergelijke kaarten geven in zeker opzicht ook een beter beeld van de strategische betekenis van de Noordse landen dan de marginale plek op de kaarten van de Atlantische Oceaan tot aan de Oeral, die meestal voor het schoolbord worden gehangen. Wij — en dat geldt vooral voor Nederlanders — zijn nogal eens geneigd alleen te kijken naar de Centrale sector. Daarbij wordt dan vergeten dat de Noordflank de plaats is waar West-Europa direct aan de Sovjet-Unie grenst. Tussen haakjes, in Oost-Europa is dat het geval in Turkije, maar daarop richt zich vandaag niet uw aandacht. Op de Noordflank wordt de NAVO geconfronteerd met de enorme militaire concentratie van het schiereiland Kola. Het militaire belang wordt nog scherper gemarkeerd door de wateren in de Noordse regio, zoals de Barentszee en de Baltische Zee. Die wateren zijn van cruciale betekenis voor de bewegingen van de maritieme strijdkrachten van de Sovjet-Unie.

Dat met de gigantische uitbreiding van de Sovjet-russische vloot in de jongste decennia ook de strategische betekenis van dat gebied aanzienlijk is toegenomen behoeft, denk ik, geen nader betoog. Uiteraard mag de militaire presentie van de Sovjet-Unie op de Noordflank niet alleen in regionale termen worden geïnterpreteerd. Het gaat immers om meer dan de helft van de totale hoeveelheid strategische Russische onderzeeboten. Maar, zoals de Noorse minister van defensie Johan Holst

nog niet zo lang geleden stelde: „de maatregelen die de Sovjet-Unie neemt ter bescherming van die strategische onderzeeboten werpen niettemin duistere schaduwen over de kuststaat Noorwegen”.

Vanzelfsprekend moeten wij de Noordflank ook in de politieke context bezien. Ik ben blij dat u dat vandaag nadrukkelijk doet. Behoud van de zogenoemde „Nordic Balance” die men zou kunnen omschrijven als een politiek van Noordse landen van „deterrence, restraint and reassurance” ten opzichte van de Sovjet-Unie, draagt bij tot de stabiliteit in Europa. Noorwegen en Denemarken kunnen daaraan een belangrijke bijdrage leveren, juist uit hun positie binnen de NAVO. In dat Noorden is de positie van deze beide landen nu eenmaal een andere dan die van Zweden en Finland. Maar tegelijkertijd dienen wij ons wel te realiseren dat de „Nordic Balance” een politieke conceptie is, want van een militaire balans is geenszins sprake. Daarom is op zijn minst de maritieme presentatie van de NAVO in het gebied van de Noordflank onmisbaar.

Dat is van cruciale betekenis voor de bescherming van de aanvoerlijnen van Noord-Amerika naar West-Europa. Ik denk dat de maritieme presentatie ook een politiek belang dient: namelijk om te voorkomen dat de indruk bestaat dat de zeeën rond de Scandinavische landen eigenlijk Sovjet-russisch domein zijn. Hoe kwetsbaar die Scandinavische landen in dit opzicht zijn, bleek bijvoorbeeld in 1981 en ook in de daaropvolgende jaren uit de activiteiten die de Russische onderzeeboten in de Zweedse marinehaven Karlskrona ontwikkelden. De foto's daarvan kent u ongetwijfeld.

Ik heb het net gehad over de activiteiten van de Sovjet-Unie op het schiereiland Kola. Graag wil ik nog even ingaan op recente berichten waarin de mogelijkheid van verwijdering van middellangeafstandwapens van dat schiereiland wordt genoemd. De Sovjet-Unie zou daarmee een nieuwe impuls willen geven aan de discussie over, en de plannen voor, een kernwapenvrije zone in Noord-Europa. Wij moeten maar afwachten wat ervan

komt, maar een dergelijke Russische stap mag nooit geïsoleerd worden bekeken. De Noorse regering, die dat duidelijk inziet, heeft in dat verband een aantal voorwaarden geformuleerd. Volgens de Noren zou het instellen van een kernwapenvrije zone in de eerste plaats deel moeten uitmaken van een breder akkoord over ontmanteling van nucleaire wapens die West-Europa in zijn geheel bedreigen. In de tweede plaats zou zo'n zone ook ontmanteling moeten inhouden van nucleaire systemen die de Scandinavische landen bedreigen vanuit het gebied dat buiten de in te stellen kernwapenvrije zone ligt.

Het lijkt mij verstandig, geheel los van onze speculaties over wat er van de plannen terecht komt, heel duidelijk aan de criteria vast te houden die ik net heb genoemd. De militaire presentie van de NAVO op de Noordflank is alleen geloofwaardig als aannemelijk kan worden gemaakt dat het bondgenootschap — indien nodig — over voldoende militaire kracht kan beschikken om agressie te weerstaan. En daartoe zijn tal van voorzieningen getroffen zoals de opslag van materieel in vredestand, de „pre-positioning”. Voorts zijn oefeningen van grote betekenis, niet alleen om de eigen paraatheid te testen, maar ook om duidelijk te maken dat wij agressie kunnen weerstaan. Een voorbeeld van zo'n oefening is „Northern Wedding”. Ik heb met eigen ogen kunnen zien wat die oefening betekende en welke goede bijdrage onze mariniers en mijnenbestrijdingsvaartuigen daaraan hebben geleverd. Op hetzelfde moment dat onze mensen in actie waren, vlogen uit Canada 5500 militairen over naar Noord-Noorwegen. Het was goed te ervaren dat de Verenigde Staten wel degelijk bereid zijn — dat werd in de oefening aangetoond door inzet van carriers — tot onder de Noorse kust, zelfs tot de fjorden, op te varen. In de tijd dat ik nog staatssecretaris van defensie was, merkte je niet zoveel van de „striking fleet”, omdat die altijd zo druk bezig was zichzelf te beschermen.

Nederland draagt, zoals u weet, ook op een specifieke wijze bij aan de verdediging van de Noordflank. Met eenheden van de Britse mariniers vor-

men onze mariniers de „UK/NL amphibious force”, een slagvaardige, uitstekend getrainde eenheid, die jaarlijks onder in ieder geval voor Nederlanders nogal ongebruikelijke en koude omstandigheden oefent. Onze Nederlandse mariniers zullen over enkele jaren de beschikking krijgen over een eigen amfibisch vaartuig voor snel troepen-transport, waardoor wij niet meer afhankelijk behoeven te zijn van de middelen die andere landen ons ter beschikking stellen. Bovendien geven wij daarmee uiting aan ons besef van medeverant-

woordelijkheid voor de situatie van onze Scandinavische vrienden en verhogen wij de mogelijkheden van de NAVO aan zogenoemd crisismanagement een wezenlijke inhoud te geven. Begin volgend jaar wil ik graag zelf het Korps mariniers bezoeken tijdens zijn wintertraining in Noorwegen. Tegen die tijd hoop ik ook de resultaten te kennen van uw studiedag, zodat ik daarvan tijdens mijn bezoek aan de Noordflank kan profiteren. Ik wens u een zeer instructieve, leerzame en plezierige dag toe.

NATO's northern flank: political and economic perspectives*

prof. N. Petersen

University of Aarhus, Denmark

In normal parlance NATO's northern flank consists of two small member states, Denmark and Norway. In the last decade the third Nordic NATO member, Iceland, has come to play a more active role in the Alliance, due both to the increasing strategic importance of the Northern seas and to changing attitudes towards alliance participation in the country itself. This paper will concentrate on Norway and Denmark, however.

The changing strategic and economic context of the northern flank

Like Iceland, Norway and Denmark are deeply affected by ongoing strategic changes in their environment, which serve to increase great power interests and presence in the area. For quite some years, the build-up of the Soviet strategic base area on the Kola peninsula has been an important factor of change. Increasingly, the strategic second-strike capability of the Soviet Union has been concentrated in the North on board SSBNs. At the same time the Soviet Union has built up an ocean-going blue water navy, which is also concentrated on Kola. These are well-known facts. Less well-known, at least in the public, is the fact that the deployment patterns of the Soviet SSBNs have changed significantly during the last decade as a consequence of dramatically increasing SLBM ranges. Soviet SSBNs of the *Delta* and *Typhoon* classes are not dependent on transiting the GIUK-gap in order to reach their firing stations as older SSBNs are, but can stay up north in well-protected SSBN 'bastions' in the Barentsz and Greenland seas. This development further

increases the strategic importance of the Northern seas and their littorals (Norway, Iceland and perhaps even Greenland).

Partially as a consequence of this US strategic interests in the Atlantic have moved north as well. A strategy centered on the defence in the GIUK-gap of the trans-Atlantic SLOCs (sea-lines of communication) has been — at least in theory — exchanged for a forward strategy of actively engaging the Soviet Navy farther to the north, in the Norwegian Sea. Navy secretary John Lehman's new 'Maritime strategy' foresees the operation of several US carrier task forces north of the GIUK-gap and extensive ASW-activities farther north, possibly under the ice cover of the Arctic Ocean.

Other developments which point to the increasing strategic importance of the Scandinavian area, are the deployment of airborne and ship-launched cruise missiles (ALCMs and SLCMs) which may pass Scandinavian air territory on their route. And finally there is the problem of Soviet violations of Swedish sea territory with repeated and presumably continuing incursions of submarines, including mini-submarines, in Swedish coastal waters.

In addition, questions about the economic exploitation of sea and sea-bed resources have increased conflict potentials around Scandinavia. In the Baltic, both Sweden and Denmark have unresolved disputes with Warsaw Pact countries about dividing lines around Gotland and Bornholm; in the North, Norway and the Soviet Union disagree about the dividing line in the Barentsz sea and the status of the sea off Spitsbergen (Svalbard).

What these developments add up to, can be given different interpretations. A recent Danish analysis, by the semi-official Commission on security

* Revised version

and disarmament affairs, called 'Naval strategies and Nordic security policy' (*Flådestrategier og nordisk sikkerhedspolitik*) concluded that the traditional assessment of Scandinavia as an international low-tension area is hardly tenable any more, and a recent analysis of the Soviet violations of Swedish sea territory carries the same conclusion.

The Nordic balance and the Zone

If these analyses are true, they may have important implications for Nordic security, including the well-known concept of the Nordic balance. Until now, the security policies of the Nordic countries have been predicated on the notion of the Scandinavian region as being outside the main confrontation area of the Cold war and being the target of only limited super-power interests. Low tension has traditionally been seen both as a precondition for and a consequence of the so-called Nordic balance, according to which the *combined* security policies of the Nordic countries, including Finland's and Sweden's different versions of non-alignment and Norway's and Denmark's low-key participation in NATO, create a balance which helps to keep great-power interests out of the area and to dampen their confrontation in this part of the world.

In the 1980s, with growing super-power interests in the region, one important element of the Nordic balance is threatened, and the question arises whether the traditional Nordic policies are any longer able to secure stability and tranquility in the area. It is at least a possibility that as a consequence of the increasing super-power presence, it will become more difficult for the Nordic countries to pursue their independent, low-profile security postures in the future.

This problem is only beginning to be realized in the Nordic countries, and there is considerable resistance to this kind of analysis because it puts all four countries before difficult choices.

I shall discuss only one possible reaction to this predicament, not because it is the most likely outcome, but because it is the alternative which has attracted most attention during the last few years,

namely the notion of a Nordic nuclear weaponfree zone. There is no need here to go into a prolonged discussion of the history of the Zone proposal. It was originally a Soviet idea of the late 1950s and was taken up by Finland in the so-called Kekkonen-plan of 1963 which was subsequently 'revived' several times despite very limited interest on the part of the other Scandinavian countries. The last time was in 1978 when Kekkonen cited an interesting additional rationale for the Zone, when he mentioned the need for the Nordic countries to insulate themselves from the results of the technological arms race; by this he referred to the development and expected deployment of cruise missiles by the super-powers which might violate Nordic airspace en route to their targets.

Here we probably find one of the strongest motivations for the interest which the Zone concept has aroused in the 1980s both in the Nordic public and their political elites, namely a wish to insulate the region from the military arms race and its consequences. In a situation where super-power interests focus sharper on Scandinavia than earlier this motivation grows in strength. Until recently the Nordic balance and its associated policies seemed able to perform this insulating function, but with a worsening external environment where pressures seem to be stepped up, both regionally and in the wider European context, the Zone attracts renewed attention.

This motivation is not the only one, however. Another potent background is the increasing awareness of the nuclear issue and the growing opposition to the central role of nuclear weapons in NATO's strategy posture which made such a deep imprint on attitudes in Norway and Denmark.

As a consequence the Zone idea was taken up in early 1981 by the Norwegian Labour Party from where support spread to the social-democratic parties of Denmark and Sweden. At the present moment there are parliamentary majorities in favour of the Zone in *all* Nordic countries; an inter-Nordic committee of parliamentarians is being formed to discuss the Zone, and the Nordic governments have agreed in principle to set up a government-committee to study the problem.

Nevertheless the Zone is not going to be realized in the near future, if ever. The bourgeois parties of Denmark, Norway and Sweden are very critical of the concept, which in itself makes it very difficult to realize, and the social-democratic parties disagree among themselves about the precise conditions for the Zone, such as the role of NATO in it (if any), and the concessions to be demanded from the Soviets. The Swedes, to take an example, insist very firmly on the inclusion of the Baltic in any Zone arrangement; the Norwegian Labour Party government stresses the importance of the Zone being realized in agreement with the major NATO powers (who are at the moment starkly critical!), etc. In these circumstances, it seems very unlikely that the Nordic governments will be able to agree on anything but to go on discussing and analysing the Zone proposal. At present, the Norwegian Labour Party seems to be the major stumbling block: on the one side it supports the Zone in principle, partly for internal party reasons, on the other side it does not want the Zone idea to interfere with its wider security policy concerns.

If the Zone alternative to the present position does not seem a feasible solution in the short run, and if the Nordic balance is no longer a reliable means of keeping down tension in the Nordic region, and if our analysis of the increasing strategic importance of the area is correct, the Nordic government may be facing difficult security policy choices over the next decade. These problems can only be exacerbated by the difficulties of domestic security policy-making which appeared in the early 1980s in most Western European countries, and which have been especially pronounced in Denmark and Norway.

Consensus and costs

A few years ago Michael Howard, the English military historian, argued in an article on 'Deterrence and reassurance' that the Western defence posture must not only be able to deter the Soviets, i.e. to dissuade them from initiating hostilities for fear of the consequences; our defences must also be able to reassure our own peoples, i.e. persuade

them that they will be protected credibly at a socially acceptable cost. It was one of his theses that while NATO's deterrence of the Soviet Union in the past used to be viewed as credible and reassuring at the same time by the Western public, this is no longer the case. NATO may still be able to deter the Soviets, but has run into great difficulties in convincing its domestic publics of the feasibility and also the morality of its strategic posture. It is, of course, the present and future role of nuclear weapons in NATO's strategy which lies at the root of this problem, which has been felt both in nuclear weapon-states like the Netherlands, and non-nuclear weapon-states like Denmark and Norway. Another general trend which has served to emphasize the importance of the domestic side of security policy, is the growing politicization and polarization of the security policy debate in many Western countries during the last decade. Two intertwined tendencies seem to be at work: First, there is a tendency for security policy to become evermore integrated in the domestic democratic process. Until recently security policy was a rather elitist affair, conducted and discussed by a handful of politicians, bureaucrats and academics, both without much public attention. This has changed: a number of new actors (peace groups, churches, trade unions etc.) have entered the scene trying to influence the making of official security policy; the political parties have become much more aware of the saliency of this issue-area, etc. That is, security policy has become part and parcel of the democratic-parliamentary process in a number of countries, not least in Denmark and Norway.

In this process, polarization has set in, both in the public and in the political elites, such as among the political parties, and security policy positions have grown wider apart than they used to. In most Western European countries security policy was characterized until recently by a broad consensus covering socialist/social-democratic and bourgeois parties alike. Today this consensus is threatened or even ruptured in a number of countries.

In the economic sphere small countries encounter increasing difficulties in putting up modern defence forces. First, the recessionary trend in Western

Europe's economy and rising social expenditures is a poor background to the conventional defence improvements which many politicians deem desirable and even necessary. Thus NATO's Long-term defence program (LTDP) of 1978 fell prey to the second oil shock of 1979. In addition, small countries face the particular problem of rising unit-costs for modern material. In the small defence economies of Norway and Denmark the cost problem may very well force these countries into difficult and painful defence adjustments in the next decade.

Traditional security policies on the northern flank

The security policies of Denmark and Norway have become quite turbulent in the 1980s, both compared with conditions earlier and with their neutral neighbours in Sweden and Finland. In both countries security policy has become highly politicized and polarized, domestic consensus between social-democratic and bourgeois parties has been fractured, and both countries have changed their official policies on a number of issues, mostly those related to nuclear weapons.

To understand these developments and to put them in proper perspective a short presentation of 'traditional' Danish and Norwegian security policy should be given. In both countries the NATO era has been characterized by a broad agreement between the usually dominant social-democratic parties (in Norway: the Labour Party) and bourgeois parties which goes back to the 1949 decision to enter NATO. This decision reflected bourgeois preferences more than social-democratic ones, especially in Denmark. On the other hand, social-democratic preferences and values have been the decisive ones in mapping out the specific policies of the two countries within NATO. In defence, for instance, both countries have settled for rather moderate defence establishments and relatively low defence budgets; both countries have set limits to their participation in NATO by not allowing foreign bases or nuclear weapons on their soil in peacetime, and both they have pursued détente-oriented foreign policies. Both countries have con-

sistently sought a balance between deterrence and non-provocation which reflects the basic attitudes of the social-democratic parties more than those of the bourgeois parties. In fact, the bourgeois parties have occasionally had difficulties in following the social-democratic line. They have regularly advocated higher defence expenditures, and they were quite critical of the Danish and Norwegian decisions of the late 1950s to ban nuclear weapons. In Denmark it took some six to seven years for the bourgeois parties to really accept a non-nuclear policy. When evaluating the present schism over nuclear policy, it should therefore be remembered that the traditional consensus never meant complete unanimity of viewpoints, but rather a mixture of genuine compromises (especially on defence policy) and of acquiescence on the part of bourgeois parties.

The Norwegian debate after 1979

In Norway, the 1970s saw a fairly robust defence attitude. Norwegians grew increasingly aware of and concerned about the rising strategic importance of their country and the waters around it and sought to counteract this trend by a mix of own defence efforts and attempts to strengthen security ties with NATO, especially the United States and Canada.

In this policy Norway was aided by the new economic prosperity which accrued to the country as a result of stepped-oil exploitation in the North Sea and the exploding oil prices of the 1970s. As a consequence, Norwegian defence expenditures have risen in relative terms to about the same level as Sweden (3,1% of GNP in 1983), and together with Britain Norway has been the only NATO member to actually live up to NATO's so-called 3% decision of 1978.

At the same time the Norwegian Labour government of the late 1970s sought to bolster up the alliance guarantee by negotiating reinforcement agreements with the United States and Canada. Various agreements were made in the 1970s, and in 1980 a major agreement was concluded with the United States for the repositioning of heavy

equipment for a US Marine amphibious brigade in mid-Norway.

However, the negotiation of this agreement gave rise to serious and partly unforeseen difficulties within the ruling Labour Party when its leftwing joined the socialist left in denouncing the agreement and especially its original stipulation for repositioning in North Norway for being potentially provocative to the Soviet Union and hence damaging to Norwegian security. This upsurge of protest has to be seen on the background of NATO's INF-decision of 1979, which had also created divisions in the party, even though one of their own, the present minister of defence Johan Jørgen Holst had been intimately involved in preparing the NATO decision.

In 1980-81 the party leadership sought to contain opposition in the party by embracing the old, but hitherto rejected, idea of a Nordic nuclear-free zone, but with the proviso that it should be effected only in a broader European context, whatever that might be.

By 1981 Norwegian security policy was thus in a certain flux. This trend was arrested, however, with the formation in that year of a rather orthodox-thinking bourgeois coalition under Kåre Willoch (Cons.) which managed on a very slender parliamentary margin to pursue a mainstream policy in NATO. In the meantime a certain radicalization took place in the Labour Party after going into opposition, though the process was not allowed to go as far as in its Danish sister party. During its opposition period (1981-86) the Labour Party revised its policies on a number of issues, e.g. INF, and developed critical stances on others, such as SDI. Considerable interest was therefore attached to what would happen when the party returned to power in the spring of 1986. The composition of the government headed by Gro Harlem Brundtland, especially the appointment of Knut Frydenlund as foreign minister and Johan Jørgen Holst as minister of defence, promised a fairly cautious course in NATO, and by and large these expectations have come true. It is true, that the Norwegian government felt it necessary to put a footnote to the communiqué of the NATO DPC meeting in May 1986,

despite its publicly declared aversion to footnotes, but this was due as much to American recalcitrance over SDI than to any hardening of the Norwegian attitude; and at the following DPC meeting in Scotland in October 1986 the Norwegians managed to secure a formulation on SDI which was acceptable to them. As a consequence of the government change, Norwegian policy in NATO has become considerably more critical, but the government seems intent on arguing its differences out, rather than attaching footnotes.

In other respects, the government change has not meant much real difference. In the Nordic discussions over the nuclear-free Zone it seem to be the Norwegians who are dragging their feet right now, despite the fact that the Zone is the official policy of the governing party. And in defence the main argument between the Labour government and the opposition is whether the defence budget should be increased by 3% (the government's position) or 3,5% in real terms.

Danish security policy in the 1980s

In certain respects the return to power of the Norwegian Labour Party has created problems for its Danish sister-party because the new Norwegian government seems to follow a more cautious policy line than the Danish social-democrats. In Denmark revisions of the social-democratic line began in the Autumn of 1979 when a number of factors merged to undermine its previous quite pragmatic course. These factors included the breakup (for other reasons) of a social-democratic-liberal coalition-government (1978-79), intra-party divisions between left and right, young and old, idealists and realists and between male and female MPs, and — as a catalyst — the stresses created by the second oil shock of 1979 and NATO's dual-track decision.

At any rate, the autumn of 1979 represents an important watershed in the security policy of the social-democratic party and hence in official Danish security policy as well. Another watershed was reached in the autumn of 1982 when the party left power and went into opposition. In its stead a

bourgeois coalition was formed by Conservative leader Poul Schlüter and with the Liberal leader Uffe Ellemann-Jensen as foreign minister. This government would very much prefer to steer a traditional midstream course in NATO-affairs, if it were allowed to do so. However, the government does not have the latitude to pursue its own security policy. Even in opposition the social-democratic party has continued to control official policy, and as the party line has changed significantly on a number of issues, especially nuclear policy, official Danish security has changed also, much against the wishes of the government.

To understand this, the peculiar parliamentary situation of the present government must be considered. It is not a majority coalition, but through cooperation with the small radical party it has a working majority in most domestic policy issues, especially economic policy. But in security policy the support of the Radicals is withdrawn, because this party traditionally is semi-neutralistic and anti-defence. In this field the government therefore is dependent upon the traditional consensus with the social-democrats, which was discussed above.

And here the problems arise. In some issues it is still possible to agree, but in others the old consensus has been broken up, and instead a new, so-called alternative majority has been created in parliament (*Folketing*). This majority coalition is made up by the Social-democrats, the Radicals, and two left-wing parties, the People's socialist party and the Left socialists. It is not capable of toppling the government, because the Radicals will not allow that, but it has been able since 1982 to vote through some twenty parliamentary security policy resolutions against the advice and votes of the government parties. As the government is required by law to respect these resolutions, a system which can be termed 'government by opposition' has been instituted.

One may ask: Why does the government accept this rather humiliating situation? Until a few years ago any constitutional expert would have argued that 'government by opposition' is incompatible with the principles of parliamentarism. However, the government has chosen to 'live with' this situa-

tion and to accept repeated defeats in the *Folketing*, because it wants to stay in power and carry through its economic retrenchment programme, and because it wants to use its discretionary power to blunt the effect of the parliamentary resolutions in a kind of damage-limitation strategy. However, it has not been able to refuse to represent the sense of the resolutions in NATO and to make public reservations — so-called footnotes — in NATO communiqués over INF (since 1983) and SDI (since 1986).

This may sound as a very confusing and untenable situation. It is very confusing; on the other hand it has existed for four years now and has somehow become part of the political routine. Furthermore it should be remembered that not all security policy issues are equally contested. Rather they form a spectrum ranging from issues on which there is still a broad consensus to issues where it has broken down completely. We can therefore divide up our discussions of the present scene in consensus issues, mixed consensus-conflict issues and pure conflict issues.

Consensus issues are alliance membership itself, military cooperation with the Federal Republic within the Baltap Command (the only really integrated command structure in NATO), arrangements for the defence of Greenland and other general aspects of security policy. Recently, even the People's socialist party has begun to discuss the virtues of NATO participation.

Among the *mixed consensus-conflict issues* defence looms large. Since 1950 Danish defence policy has been formulated in agreement between the social-democrats and the major bourgeois parties, typically in settlements of a 3 - 4 years duration. This is still the case: both in 1981 and in 1984 such agreements were negotiated which spell out in great detail defence expenditures, force goals, etc. for the agreed settlement period, and which is monitored by an unofficial committee of the parties to the agreement. On the other hand, agreements have been more difficult to reach in the 1980s, and prospects for the next settlement which is scheduled for 1987 and will cover the period up till 1990-91 look pretty difficult at the moment.

Both in 1981 and 1984 a major stumbling block for agreement was the defence budget, which the social-democrats wanted to keep unchanged while the bourgeois parties argued for a minor increase in real terms. In both cases minuscule increases were agreed upon, which, however, did little to solve the budget squeeze of the Danish defence forces. Here it should perhaps be explained that since 1960 the Danish defence budget has been indexed against inflation, i.e. agreed defence budgets are automatically regulated for increases in salaries, material and other costs during settlement periods. This institution has proved a major buffer against cuts in the military budgets, but it has not been able to solve the problem of traditionally low defence budgets and lacking compensation for the termination of the American military assistance in the 1960s. Consequently, military procurement and renewal of material have become ever growing problems with the rising units costs of modern military equipment, and as of now it can be foreseen that there will arise major demands for renewals in the mid-1990s when a number of major weapons systems become obsolescent. This will be a problem with only two solutions: either a large-scale downward revision of force strengths or corresponding upward revisions of the defence budget.

For the next negotiation round which will start in the spring of 1987, there is little prospect for significant budget changes. The social-democrats aim at another 'zero-solution', while minister of defence Hans Engell (Cons.) has called for a 5 - 8% increase. This time negotiations will probably center more on substance than usual, i.e. on missions and force goals. The Social-democratic party has recently published a rather controversial defence proposal which will be at the center of discussion with the government. The proposal has two main characteristics: 1. a tendency to play down forward defence as a strategic principle, and 2. a continuing professionalization of the Danish defence forces.

The proposal is presented as a transition to a so-called 'non-threatening' (sometimes also called 'defensive') defence posture. As a matter of fact it

does not have so much in common with the models for defensive defence which peace researchers and peace activists have propagated during the last few years. What it means in practical terms is the withdrawal of the Danish Navy from the open Baltic by mothballing frigates and corvettes and — eventually — submarines, and basing defence against a seaborne invasion on smaller boats (MTB's etc.) and mobile coastal batteries. As it is argued, defence should start from our own sovereignty area, not from the open Baltic, so as to emphasize the non-threatening nature of the Danish defence forces.

Furthermore it is suggested that one out of three brigades in Jutland is withheld from the forward defence of Schleswig-Holstein in case of a Warsaw Pact attack to be used for the protection of mainland Jutland and its reception areas (ports and airfields) for Allied reinforcements. This proposal is highly controversial, and negotiations over it and an expected government proposal are almost certain to be very difficult. On the other hand, it is likely that a new compromise will be struck. The social-democrats have ceased flirting with the idea of a defence settlement with the People's socialists, and the present government parties have a fundamental interest in tying the social-democrats down in a new agreement.

Conflict issues. As mentioned, nuclear issues have always been the most difficult issues to handle in the Danish security policy debate. Since 1979 and especially 1982 this has been the primary conflict issue. From 1979 to 1983 the main contest was about INF with the social-democrats gradually changing their attitude from one of reluctant acquiescence in the dual-track decision of 1979 to outright opposition to deployment in 1983. As a matter of fact, the *Folketing* in December 1983 voted through a resolution which required the government to oppose the deployment decision in NATO. Since then Denmark has routinely attached footnotes to all NATO-communications which express support for INF programme.

Since 1983 new issues have come in the foreground, such as the proposed Nordic nuclear-free zone, SDI, no-first-use, a complete nuclear test

ban, the modernization of NATO's tactical nuclear weapons and chemical weapons. Parliamentary resolutions adopted since December 1982 obligate the government to work actively for the Zone, to oppose SDI under any form, including Danish co-production, to propose in the United Nations the negotiation of an East-West treaty on no-first-use of nuclear weapons, to protest against continued American nuclear testing, to oppose the introduction of new tactical weapons in NATO according to the Montebello-programme and to oppose the introduction of new chemical weapons.

At present the main accent of the social-democratic demands are on the Zone. Party leader and former prime minister Anker Jørgensen has been very active in furthering the Zone idea, and he and the party majority are presumably willing to accept any Zone they can get, despite the official stipulation that the Zone should be linked to and be part of a broader European arrangement.

Is there any end in sight with respect to this situation of decisive opposition say over official security policy? The government is of course fed up with having to represent policies which it distrusts and to put embarrassing footnotes to NATO communiqués. There is also some realization among social-democrats that continued conflicts over security policy are counter-productive, and that parliamentary resolutions are less well-suited steering instruments. Since the beginning of 1985 a special parliamentary committee led by Knud Østergaard (Cons.), the chairman of the parliamentary foreign policy committee, has worked on the possibi-

lities for a grand compromise which will restore fully or in part the traditional consensus over the main lines of Danish security policy. The committee will not finish its report until next spring (1987), but if I should venture a prediction it would be that compromise formulas will be found on some issues, but that differences have grown so large on other issues that they cannot be papered over. Possibly, though, an informal understanding can be reached on discontinuing the rather futile practise of footnoting NATO-documents.

Conclusion

This paper has concentrated on discussing the domestic debates on the northern flank. I have done so for two reasons. First, the background for present Norwegian and Danish security policies is not well-known and even less well understood in other countries. Secondly, and most importantly, what we see in Scandinavia is a particular acute reflection of a more general trend in Western European policy-making, namely the growing difficulties in upholding domestic consensus and the resulting divergence in views and values between social-democratic and bourgeois parties which threaten the whole political foundation of NATO. In my view this tendency, which is caused not only changing social-democratic policies, but also by stagnating or even hardening bourgeois policies in the wake of the Reagan-administration, is just as serious a problem for the Alliance as the military threat from the Soviet Union and should be treated with the same urgency.

Professor Nikola Petersen werd in 1938 in Denemarken geboren. Na beëindiging van zijn studie politicologie werd hij in 1967 aangesteld als secretaris van het Deense Instituut voor internationale zaken.

In 1970 benoeming tot lector aan de faculteit politieke wetenschappen van de universiteit van Aarhus, en in 1985 tot gewoon hoogleraar in de interna-

tionale betrekkingen aan die zelfde universiteit. Prof. Petersen is co-voorzitter van de Deense veiligheids- en ontwapeningscommissie en vice-voorzitter van het Deense Instituut voor internationale zaken. Van zijn hand verscheen een groot aantal publicaties over strategische aangelegenheden alsmede over Deense en Scandinavische veiligheids- en buitenlandse politiek.

De verdediging van de Noordflank is meer dan de verdediging van Noord-Noorwegen

A. Pruijs

kapitein ter zee, directeur Marinestafschool

Eerst wil ik graag een enkele opmerking vooraf maken. Waarom een studiedag, gewijd aan de Noordflank? zullen wellicht toehoorders onder u zeggen. Het gebied speelt toch immers voor de veiligheid van Europa geen dominerende rol? Het gebied herbergt binnen zijn grenzen ook geen landen die een belangrijke invloed kunnen uitoefenen op het veiligheidspolitieke gebeuren in Europa. Wellicht zijn er onder u die denken „Is de verdediging van de Noordflank inderdaad wel meer dan de verdediging van Noord-Noorwegen?”.

Daarom is het van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap en het NIIB „Clingendael” een goede gedachte geweest een studiedag aan dit gebied te wijden, al is het alleen maar om te voorkomen dat de vele discussies over onderwerpen als Follow-on forces attack, conventionele ATBM-systemen, emerging technologies e.d. de onjuiste indruk wekken dat de verdediging in Europa uitsluitend plaatsvindt aan de oostgrens van de Bondsrepubliek Duitsland.

De Noordflank heeft sinds lang, en vooral na de Tweede Wereldoorlog, zowel in het Sovjetrussische als het Westerse veiligheidsdenken een belangrijke plaats ingenomen. Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog legde de deze maand overleden Russische oud-minister van buitenlandse zaken Molotov het belang van het noordelijke kustgebied als volgt uit aan zijn Noorse collega Trygve Lie:

We have invested much in this part of the Soviet Union, and it is so important for the entire union's existence, that we shall in future ensure that Northern Russia is permitted to live in security and peace.

Het westerse belang van het gebied werd in die dagen door de oud-minister van buitenlandse zaken van Groot-Brittannië Aneurin Bevan als volgt vertolkt:

We cannot afford at this moment to risk a Norwegian defection which would involve the approach of Russia on to the Atlantic and the collapse of the whole Scandinavian system. This would in turn prejudice our chance of calling any halt to the relentless advance of Russia into Western Europe.

Die belangstelling voor Noorwegen, die ontstond in het kader van de containmentpolitiek van die jaren, nam in de periode van de Koude Oorlog en de strategie van de massale vergelding geleidelijk weer af. Vervolgens groeide die belangstelling weer tijdens de opkomst van de strategie van het aangepaste antwoord vanwege de conventionele kwetsbaarheid van het gebied. In het begin van de jaren '70 begon Saclant (de hoogste Atlantische NAVO-bevelhebber) met een omvangrijke contingency-planning. Vloot en mariniers van de Koninklijke marine zijn sindsdien daarbij ingedeeld. De belangstelling nam nog verder toe toen aan het eind van de jaren '70 en begin jaren '80 de ontplooiing van de Sovjetrussische vloot inclusief haar strategische onderzeeboten in de noordelijke wateren manifester werd.

Ook bij individuele lidstaten resulteerde dat in een grotere aandacht voor de Noordflank. Ik noem een enkel voorbeeld: de Duitse Bondsrepubliek besloot in 1980 haar operatieterrein uit te breiden tot boven de haar zelf opgelegde grens van 61° nb, teneinde de toen al bestaande tekorten aan bondgenootschappelijke fregatten en onderzeeboten t.b.v. operaties in de Noorse zee wat te lenigen, en

op die wijze een bijdrage te leveren aan de uit Duits perspectief gezien voorwaartse verdediging van het eigen grondgebied.

Op een in mei jl. in Londen gehouden symposium met als thema „Britain and the security of the Northern Flank” viel te beluisteren dat de beheersing van de Noorse zee van belang wordt geacht voor de directe veiligheid van met name het strategisch belangrijke noordelijke gedeelte van Engeland. Er viel voorzichtig te beluisteren dat het in Groot-Brittannië, indien een prioriteit moet worden gesteld over de toewijzing van middelen, niet meer voor de hand ligt aan de Centrale Sector voorkeur te geven boven de Noordflank.

Ook in Nederland valt in de MvT op de defensiebegroting 1987 een accentverandering te lezen van operaties ter bescherming van de zeeverbindingen in de Atlantische Oceaan naar operaties in de Noorse zee.

Kortom, alle aanleiding om wat nader naar dat gebied te kijken. Mij is gevraagd te spreken over: „De verdediging van de Noordflank is meer dan de verdediging van Noord-Noorwegen”, en daarbij tevens speciale aandacht te besteden aan maritiem-strategische aspecten.

Ik stel mij voor het onderwerp te behandelen aan de hand van twee vragen.

1. Welk strategisch belang heeft de Noordflank voor de Sovjet-Unie?
2. Hoe moet de NAVO op die situatie reageren?

Alvorens ik nader op die vragen zal ingaan, eerst wele inleidende opmerkingen.

De eerste betreft de omschrijving van het gebied waarover wij het vandaag hebben. Welk gebied bedoelen wij als wij spreken over de Noordflank van de NAVO? Het Noordatlantisch verdragsgebied wordt naar het zuiden begrensd door de kreeftskring. Naar het noorden bestaat er eigenlijk geen duidelijke begrenzing. Dat komt omdat de noordgrens in feite over de noordpool loopt tot aan de territoriale zeeën van de aan de Arctische zee grenzende landen. Indien ik spreek over de Noordflank bedoel ik het gebied dat Noorwe-

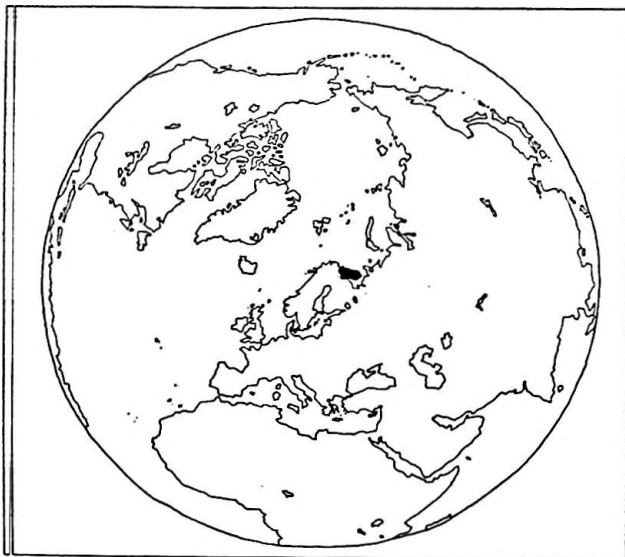
gen, Denemarken, de Noordelijke IJszee en de Noorse zee omvat, begrensd door de lijn Groenland, IJsland, Groot-Brittannië, de Oostzee en de toegangswegen naar de Noordzee.

Het operatiegebied van de NAVO is, sedert de Sovjetrussische marine met SSBN's onder de ijskap opereert, in feite uitgebreid met de Noordelijke IJszee. Bovendien reken ik Denemarken en de Oostzee tot de Noordflank. Later in mijn betoog kom ik hierop terug.

Een tweede opmerking betreft de wijze waarop de Sovjet-Unie in vredes- en oorlogstijd opereert. In de SU vallen alle strijdkrachten onder een nationale strategie die op het hoogste politiek-militaire niveau wordt vastgesteld. Die strategie vraagt coördinatie en integratie van alle strijdkrachten teneinde de politiek-militaire doelstellingen te bereiken. Die strategie, ook wel geünificeerde strategie genoemd, vormt ook de basis voor de zg. „combined arms”-conceptie, een opzet waarbij verschillende eenheden van de diverse krijgsmacht delen bij elkaar worden gevoegd en onder een geïntegreerd bevel geplaatst. Voor de planning van strategische operaties heeft de Sovjet-Unie de wereld verdeeld in zg. „Theatres of strategic military action” (TSMA), die het mogelijk maken op basis van de genoemde combined-arms-conceptie de strategie uit te werken teneinde in de TSMA's de gestelde politiek-militaire doelstellingen te realiseren. Europa is op deze wijze ingedeeld in drie continentale en twee maritieme TSMA's, resp. de noordwestelijke, westelijke, de zuidwestelijke, de Arctische en de Atlantische TSMA's (zie afb. 1).

Afb. 1 Overzicht van de Europese TSMA's

Afb. 2 Het Kola-schiereiland in het noordwestelijke TSMA
(bron T. Ries)

Na deze twee inleidende opmerkingen wil ik ingaan op de beantwoording van de eerste vraag: Welk strategisch belang heeft de Noordflank voor de Sovjet-Unie? Het ligt in mijn voornemen dat te doen door een korte tour d'horizon te maken door de Europese TSMA's, m.u.v. de zuidwestelijke. Ik volg daarbij een wat ongebruikelijke route. Ik begin in de nw-TSMA op het Kola-schiereiland, kom vervolgens via de Arctische en Atlantische TSMA's bij Denemarken in het belangrijkste Europese TSMA, het westelijke, en ten slotte keer ik terug in het nw-TSMA, naar Noorwegen.

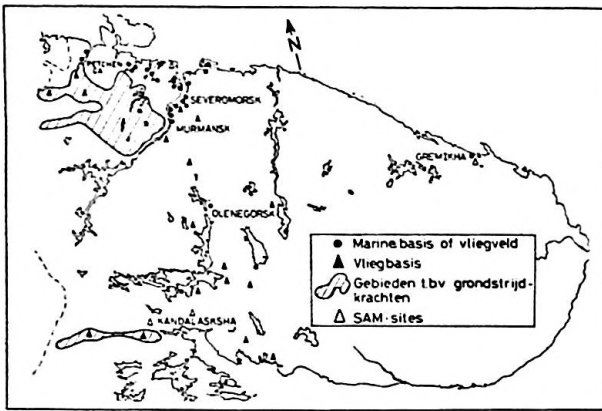
Wij beginnen onze tour d'horizon dus op het Kola-schiereiland in het noordwestelijke TSMA. U ziet het gebied in afb. 2. Een schijnbaar nietige en onschuldige enclave nabij het uitgestrekte poolgebied? Het Kola-schiereiland is met name bekend als uitvalsbasis voor de Noordvloot. Maar laat ons nog eens wat verder kijken. Waarom heeft de Sovjet-Unie voor het Kola-schiereiland gekozen? Dat wordt u snel duidelijk bij een blik op de kaart. In de eerste plaats bieden de havens op het Kola-schiereiland vrije toegang tot de open zee. Op weg naar open zee moet bv. de Oostzeevloot immers nauwe passages tussen Zweden en Denemarken passeren. De Zwarte-zee-eenheden moeten eerst „door” een NAVO-territoire alvorens de Mid-

dellandse Zee te bereiken. Passagepunten die met betrekkelijk eenvoudige middelen, zoals mijnen, redelijk zijn af te sluiten. In de tweede plaats ontleent het Kola-schiereiland zijn belang aan zijn ligging t.o.v. de Verenigde Staten. Het gebied tussen Nova Zembla en West-Kola over Archangelsk is het belangrijkste passagegebied van de Amerikaanse ICBM's en strategische bommenwerpers. Onlangs hebben Tomas Ries en Johnny Korve, medewerkers van het Noorse instituut voor buitenlands beleid, een studie gepubliceerd getiteld: „Investigating Kola, a study of military bases — using satellite photo's”. Bij hun studie hebben de schrijvers gebruik gemaakt van luchtfoto's, genomen door commerciële satellieten. Die studie heeft de volle omvang van de militaire infrastructuur op Kola aan het licht gebracht. Ik wil u dan ook een overzicht van de belangrijkste elementen ervan niet onthouden. Volgens Ries en Korve zijn op Kola de volgende belangrijke faciliteiten te vinden:

- 2 bases voor nucleair voortgestuwde onderzeeboten, uitgerust met intercontinentale raketten (de zg. SSBN's);
- 2 vliegbases voor lange-afstand strategische bommenwerpers;
- 2 early warning radar sites t.b.v. waarschuwing tegen intercontinentale raketten en strategische bommenwerpers;
- 7 andere onderzeebootbases;
- 9 bases voor oppervlakte-eenheden;
- 22 grote vliegbases, uitgerust met verharde schuilplaatsen;
- 18 secundaire vliegbases;
- ca. 70 air defense surface-to-air missile sites.
- 2 uitgestrekte gebieden met diverse legerplaatsen t.b.v. grondtroepen.

Voorwaar een vesting die haar weerga in de wereld niet kent. Afb. 3 geeft u een indruk van het gebied. U ziet hier een veelheid van marinebases en vliegvelden, de gebieden t.b.v. grondstrijdkrachten en de SAM-sites.

De strategische nucleaire strijdkrachten, gestationeerd op het Kola-schiereiland, vormen voor de Sovjet-Unie een zeer belangrijke factor in de stra-

Afb. 3 De bases op het Kola-schiereiland (bron T. Ries)

tegische balans tussen de twee supermachten. Die strijdkrachten zijn voor de SU dan ook van vitaal belang. Dat komt o.m. tot uiting in de plaats die zij hebben gekregen in de Sovjetrussische bevelsstructuur. De eenheden, ingedeeld bij het commando van de strategische raketstrijdkrachten, zijn geplaatst onder het zg. „Supreme high command”, m.a.w.: zij zijn rechtstreeks onder de hoogste politiek-militaire leiding gesteld.

Op die strategische strijdkrachten wil ik thans nog wat nader ingaan.

In de eerste plaats de SSBN's

De SSBN's vormen de „ruggegraat” van de Sovjetrussische „second strike capability”. In verband met het beperkte bereik van de onder water gelanceerde ballistische raketten opereerden de Russische SSBN's in de jaren '60 ver van hun thuisbases. Met de komst van het gemodificeerde SSN-8-wapen in het begin van de jaren '70 is het mogelijk geworden dat de SSBN's opereren in relatief „veilige” thuiswateren, het Arctische gebied en de zee van Ochotsk. In beide gebieden is het relatief eenvoudig de Russische SSBN's te beschermen tegen aanvallen van Westerse oppervlakte- en luchteenheden.

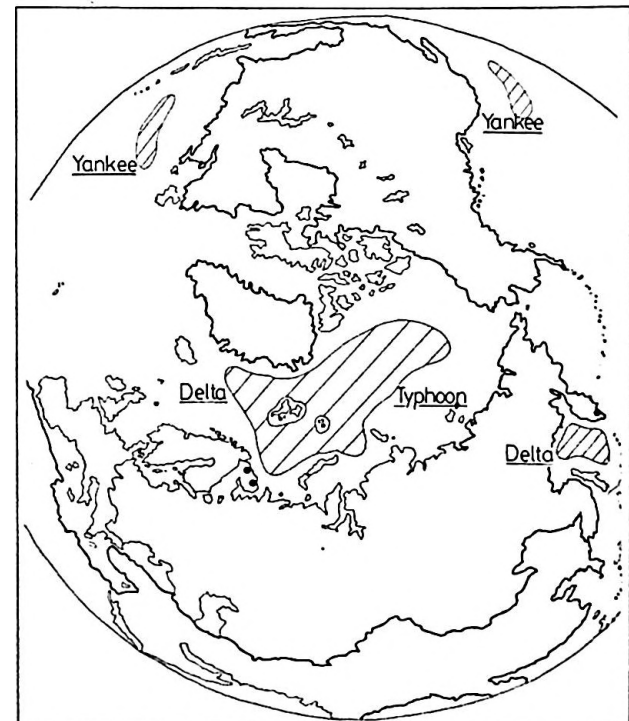
De Westerse onderzeebootdreiging blijft echter voor de Russische SSBN bestaan. Amerikaanse en Britse nucleair voortgestuwde onderzeeboten blijken sinds lang in staat te zijn de Russische SSBN's ook in de relatief „veilige” thuiswateren van de SU op te sporen en te volgen. Dat blijkt

o.a. uit een in het midden van de jaren '70 in de New York Times gevoerde discussie over incidenten die zijn ontstaan als gevolg van dergelijke operaties. De SSBN's moeten dan ook verder uitwijken naar operatiegebieden waar het opsporen en volgen, zelfs met geavanceerde onderzeebootbestrijdingssystemen, wordt bemoeilijkt. De keuze valt op het Arctische gebied met zijn diepe wateren. De moderne Russische SSBN's worden dan ook toegerust voor operaties onder het pakijns.

In afb. 4 zijn de twee belangrijkste bases, Polyarnyi en Gremikha, aangegeven van waaruit de Russische SSBN's opereren. Het bestaan van Gremikha is onlangs door satellietfoto's aangetoond. Tevens zijn in afb. 4 de operatieterrijnen van deze onderzeeboten aangegeven.

Uit afb. 5 blijkt dat de modernste Russische SSBN's — de Typhoon en de Delta IV — opereren vanaf bases op Kola. Uit het overzicht blijkt tevens dat ca. 61% van het totale aantal SSBN's vanaf Kola opereert; deze zijn uitgerust met 68% van het aantal kernladingen van de totale Russische

Afb. 4 De lokatie van Polyarnyi en Gremikha, de belangrijkste Russische SSBN-bases, en de operatieterrijnen (bron T. Ries)

Type	Onderzeeboten	Raketten	Kernladingen
	Kola / Total	Kola / Total	Kola / Total
DELTA IV	2/2	32/32	320/320
TYPHOON	4/4	80/80	720/720
DELTA III	7/14	112/224	789/1.568
YANKEE II	1/1	12/12	12/12
DELTA II	4/4	64/64	64/64
DELTA I	9/18	108/216	108/216
HOTEL III	1/1	6/6	6/6
YANKEE I	<u>10/19</u>	<u>160/304</u>	<u>160/304</u>
TOTAL :	<u>39/62</u>	<u>580/944</u>	<u>2174/3210</u>
TOTAL %	61%	61%	68%

Afb. 5 De relatieve ontplooiing van Sovjetrussische SSBN's, uitgerust met intercontinentale ballistische raketten, in 1986 (bron The Military Balance 1986/87)

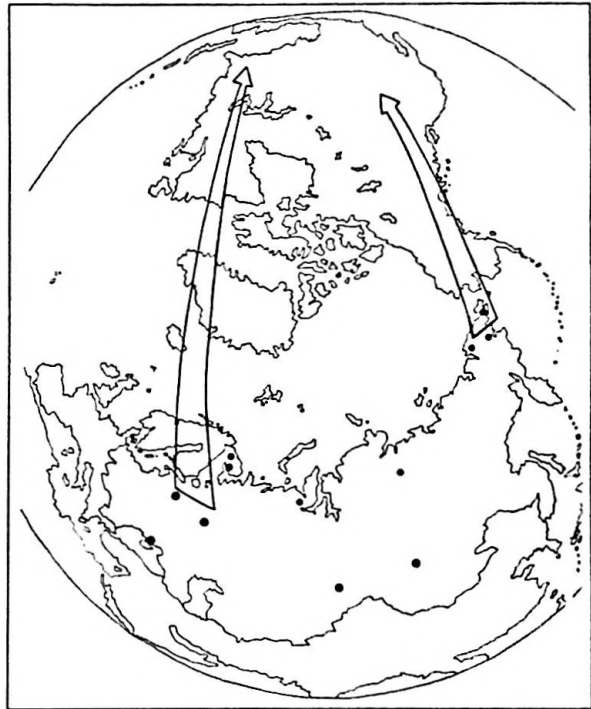
SSBN-vloot. Daarmee vertegenwoordigt de Russische SSBN-vloot, opererend uit Kola-bases, ca. 70% van de second strike capability en ca. 28% van de totale strategische strijdkrachten van de SU.

In de tweede plaats een enkele opmerking over de strategische bommenwerpers

De intercontinentale „lange-afstand strategische bommenwerpers” vormen slechts 7% van het totale Russische nucleaire arsenaal. Afb. 6 toont de belangrijkste te vliegen routes van de strategische bommenwerpers. In het zuidelijke en oostelijke gedeelte vijf vredeslokaties, en aan de noordkust zeven zg. forward operating locations die het mogelijk maken het bereik van de vliegtuigen in oorlogstijd te vergroten. Twee ervan zijn op Kola gesitueerd.

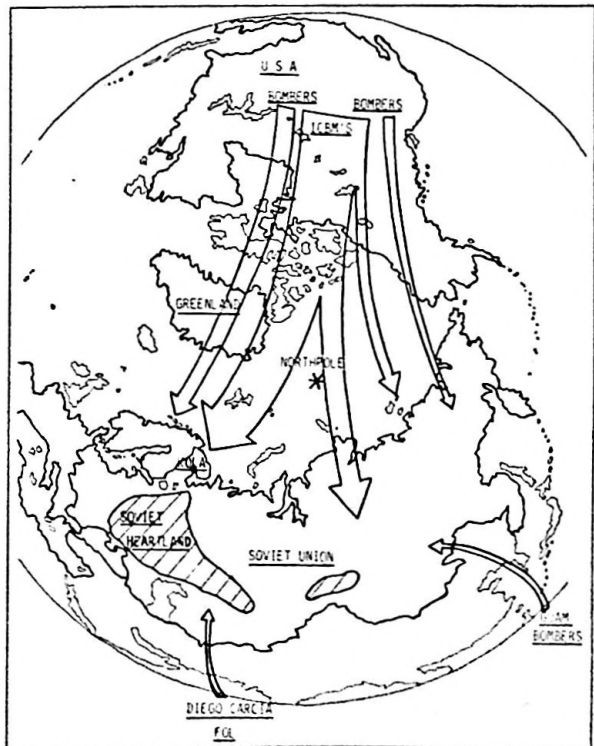
Ten slotte wil ik even terugkeren op de ligging van het Kola-schiereiland t.o.v. de vliegroutes van Amerikaanse vliegtuigen en ICBM's. Het is vanzelfsprekend, dat de Sovjet-Unie aan deze luchtdreiging, zoals in afb. 7 geschetst, het hoofd biedt met een uitgebreid luchtverdedigingsstelsel, bestaande uit waarschuwingsradars, jachtvliegtuigen en geleide wapens.

Uit het voorgaande zult u hebben begrepen dat het Kola-schiereiland de afgelopen jaren niet alleen van toenemend belang is geworden voor het uitvoeren van strategische offensieve en defensieve operaties, maar ook vanwege de gunstige ligging t.o.v. de open zee. Het behoud van het ge-

Afb. 6 De belangrijkste vliegroutes van de Sovjetrussische strategische bommenwerpers voor lange afstand (bron T. Ries)

Afb. 7 Kola en de vliegroutes van de Amerikaanse vliegtuigen en ICBM's (bron T. Ries)

bied is voor de Sovjet-Unie dan ook van vitaal belang.

Na het nw-TSMA nu het Arctische TSMA

Het is duidelijk dat de verdediging van de strategische offensieve en defensieve strijdkrachten die van het Kola-schiereiland opereren voor de Sovjet-Unie een zeer hoge prioriteit heeft. Dat geldt dan met name voor de SSBN's die, zoals gezegd, een belangrijk deel vormen van de second strike capability van de Sovjet-Unie. Het beschikken over deze second strike capability zal voorwaarde zijn voor het eventueel kunnen doorzetten van een conflict elders. De bescherming van de SSBN's is toegewezen aan zg. „theater-niveau nucleaire en conventionele strijdkrachten”, bestaande uit eenheden van de Noordvloot en die van de Sovjetrussische luchtmacht.

Het is te verwachten dat deze eenheden hun strategisch-defensieve taak zullen uitvoeren door *offensieve* operaties. Deze vinden plaats m.b.v. een geëchelonneerde voorwaartse verdediging in de Barentszee en de Noorse zee. Teneinde deze bescherming afdoende te realiseren is te verwachten dat de Noordvloot de volgende operaties zal uitvoeren:

— „sea control”-operaties in het noordelijke en centrale deel van de Noorse zee teneinde de SSBN-operatiegebieden veilig te stellen en Westerse eenheden de toegang tot die gebieden te ontzeggen;

— zg. „sea denial”-operaties in het zuidelijke gedeelte van de Noorse zee, gericht op het ontzeggen van het effectieve optreden van NAVO-eenheden aldaar. Deze operaties zullen hoofdzakelijk plaatsvinden met onderzeeboten en middellange-afstandvliegtuigen, uitgerust met geleide wapens.

De meeste eenheden die bij deze voorwaartse verdedigingsoperaties in de Noorse zee zijn betrokken dragen uiteraard ook bij aan andere belangrijke taken, zoals het optreden tegen Amerikaanse vliegkampschepen uitgerust met aanvalsvliegtuigen, amfibische strijdkrachten ter ondersteuning van landoperaties in Noorwegen en Dene-

marken en onderzeeboten uitgerust met kruisraketten. Voor deze laatste dreiging zullen de sea-denial-operaties zich moeten uitstrekken tot buiten de Noorse zee. Ten slotte wil ik nog wijzen op een toekomstige ontwikkeling waarin dit gebied mogelijk een belangrijke rol zal spelen. De Sovjet-Unie heeft thans het SSN-21 kruisvluchtwapen — met een bereik van 3000 km — tegen landdoelen in ontwikkeling. Daarmee kunnen zij een ernstige dreiging vormen voor bv. de einddoelen van de aanvoerwegen over zee, zoals Rotterdam, maar ook voor andere landdoelen in West-Europa. Onderzeeboten uitgerust met dit wapen zullen waarschijnlijk voor Europese doelen de Noorse zee als operatiegebied krijgen toegewezen.

Concluderend kan worden gesteld dat het Arctische TSMA van essentieel belang is als operatiegebied voor de verdediging van een belangrijk deel van de Russische second strike capability en voor operaties gericht tegen Westerse vliegkampschepen, amfibische strijdkrachten, en onderzeeboten uitgerust met kruisraketten.

Omdat de Noorse zee ook de springplank is naar de Atlantische Oceaan valt de overgang van het Arctische TSMA naar het Atlantische TSMA niet moeilijk. Het behoeft geen betoog dat bij het uitbreken van een conflict tussen de NAVO en het Warschau-Pact Centraal-Europa een dominante rol zal spelen.

Om West-Europa te kunnen beheersen is het nodig dat de Russen de herbevoorrading van West-Europa en dus de aanvoer van goederen van Noord-Amerika naar Europa voorkomen. Voor of tijdens een conflict in West-Europa zal de NAVO immers zo'n 1,5 miljoen ton aan goederen over de Atlantische Oceaan moeten transporteren. Maandelijks zullen dan vele duizenden scheepsladingen met voeding, brandstof, munitie, reservedelen enz. nodig zijn om zowel het economische leven als de militaire operaties in West-Europa gaande te houden. Russische maritieme eenheden, voornamelijk afkomstig uit de Noordvloot, zullen daartoe moeten worden ingezet om de herbevoorrading te verstoren. Het is duidelijk dat zulks zal worden uitgevoerd via sea-denial-opera-

ties, die zijn gericht op het ontzeggen van het gebruik van aanvoerwegen over de Atlantische Oceaan.

Deze campagne kan zowel tegen zeetransporten als tegen landdoelen — de begin- en eindpunten van de aanvoerwegen — worden uitgevoerd; de capaciteit voor beide is aanwezig. De intensiteit waarmee deze campagne op de Atlantische Oceaan wordt gevoerd zal in hoge mate worden bepaald door de beschikbaarheid van de mid-delen.

De vraag rijst of de Sovjet-Unie met haar eenheden uit de Noordelijke vloot in staat is gelijktijdig sea-control- en sea-denial-operaties in de Arctische en Noorse wateren uit te voeren en tevens een *volledige* campagne te voeren tegen de aanvoerwegen over zee. De verwachting bestaat dat de Sovjet-Unie, afhankelijk van de fase waarin het conflict zich bevindt, in staat is een voldoende aantal eenheden, en dan vooral onderzeeboten, in te zetten om met offensieve operaties een ernstige verstoring te veroorzaken in de herbevoorrading van Europa over de Atlantische Oceaan. Bovendien zal dit „commitment” in ieder geval de keuze van de inzet van Westerse maritieme middelen aanzienlijk bemoeilijken. Het wordt in dit verband niet uitgesloten geacht dat in de nabije toekomst de verdere introductie van de Typhoon- en Delta-IV-klasse onderzeeboten, die over een groter arsenaal aan kernladingen beschikken dan hun voorgangers, in samenhang met het zoeken van bescherming onder de ijskap, minder bescherming zullen vragen van onderzeebootbestrijdingseenheden. Dat zou dan de mogelijkheid bieden de daarvoor bestemde eenheden voor andere taken in te zetten.

Een andere factor van invloed kan worden dat de Sovjet-Unie steeds grotere oppervlakte-eenheden inclusief vliegkampschepen en onderzeeboten bouwt die het mogelijk maken steeds verder van thuisbases te opereren. Alhoewel de onderzeeboten, zoals de met kruisraketten bewapende Oscar-klasse en de nieuwe Akula/Sierra-klasse, in eerste instantie zijn gericht tegen de Amerikaanse vliegkampschepen, wordt het niet uitgesloten geacht dat ze in een later stadium van een conflict worden

ingezet tegen bv. zeetransporten die belangrijke eenheden en materieel vervoeren van de strategische reserve voor Europa.

Ook zal de inzet van NAVO-eenheden in het Noorse-zeegebied van invloed zijn. Hoe meer eenheden de NAVO in dit gebied kan inzetten, hoe meer Sovjet-eenheden worden gebonden, m.a.w.: de bescherming van de aanvoerwegen begint dan indirect in de Noorse zee.

Concluderend kan worden gesteld dat het ontzeggen van het vrije gebruik van de aanvoerwegen over zee in het Atlantische TSMA van groot belang is voor het succesvol voeren van een campagne in West-Europa.

Ik kom nu toe aan het westelijke TSMA, waarbij ik een aantal opmerkingen wil maken over de betekenis van Denemarken voor de Sovjet-Unie. Dit TSMA omvat de Centrale sector, het Baltische-zeegebied, Oost-Duitsland en Polen. Denemarken neemt in dit gebied een strategisch belangrijke positie in. Het land is het kruispunt van de verbinding tussen Noord- en Centraal-Europa en tussen de Oostzee, de Noorse zee en de Atlantische Oceaan. Indien de Sovjet-Unie Denemarken in bezit heeft zal zij de NAVO van hieruit het gebruik van de vliegvelden in Zuid-Noorwegen eenvoudiger kunnen ontzeggen.

Zuid-Noorwegen vormt in dit opzicht een belangrijke uitvalsbasis voor de eventuele strijd in Noord-Noorwegen. Bovendien wordt de NAVO de mogelijkheid ontnomen uit Denemarken de Russische strijdkrachten eventueel in de rug aan te vallen. Denemarken is tevens de directe Noordflank van de Centrale sector. Het succes van een Sovjetrussisch offensief in de Centrale sector hangt dan ook in hoge mate af van het bezit van het Deense grondgebied. Het bezit van Denemarken biedt de Sovjet-Unie tevens een vrije luchtcorridor over de Oostzee. De inzet van Oostzeevlooteenheden en amfibische strijdkrachten zal dan ook een belangrijk deel uitmaken van ondersteunende operaties in dit gebied.

Ik keer nu terug naar het *noordwestelijke TSMA*, naar Noord-Noorwegen, het gebied dat vandaag

centraal staat. Zoals gezegd zal de Sovjetrussische marine trachten een zo ver mogelijk vooruitgeschoven voorwaartse verdediging in het Arctische TSMA uit te voeren. Voor het beheersen van dat zeegebied, resp. het ontzeggen van het gebruik daarvan aan de NAVO, is het verkrijgen van luchtoverwicht van groot belang. De offensieve en defensieve luchtsteun vindt nog grotendeels plaats vanaf luchtbases aan de wal, alhoewel de in aanbouw zijnde 60.000- à 70.000-tons vliegkampschepen die afhankelijkheid in de toekomst zullen verminderen.

Het verkrijgen van een betere uitgangspositie voor het kunnen uitoefenen van succesvolle maritieme operaties in het Arctische TSMA zal dan ook van de Sovjet-Unie een hoge prioriteit krijgen. In dit verband vormt Noord-Noorwegen voor de Sovjet-Unie een obstakel op weg naar de Noorse zee en de Atlantische Oceaan.

Door het bezit van bv. Bodø wordt de afstand tot het operatiegebied met zo'n 1000 km bekort. Dat betekent een aanzienlijke verbetering van het tijdafstandprobleem. Voor een conventionele onderzeeboot scheelt het bv. 50% in de opmarstijd.

De voordelen van havenfaciliteiten en vliegvelden die dicht bij de maritieme operatiegebieden zijn gelegen zijn:

1. een betere uitgangspositie voor sea-control- en sea-denial-operaties in de Noorse zee;
2. een verminderde dreiging tegen het *eigen* achterland;
3. een betere uitgangspositie voor het ontzeggen van vliegvelden en andere infrastructuur in Zuid-Noorwegen.

Het bezit van vliegvelden in Noord-Noorwegen speelt een centrale rol. In dit verband wil ik graag wijlen kolonel Alford, plv. directeur van het IISS, citeren:

Who controls the Norwegian sea depends on who controls the North Norwegian airfields; who controls those airfields depends on who gets there first; who gets there first depends on who controls the Norwegian sea.

Samengevat kan worden gesteld dat de bezetting

van de Noordflank door de Sovjet-Unie voor het westelijke TSMA een *direct* en een *indirect* aspect heeft. *Direct* doordat maritieme en luchtstrijdkrachten van het WP in staat zijn Centraal-Europa in de rug aan te vallen. *Indirect* ook omdat het bezit van Noord-Noorwegen voor het uitvoeren van operaties gericht tegen de aanvoerwegen van vitaal belang is om versterking van de Centrale sector te voorkomen.

In wezen is hiermee de samenhang tussen de besproken TSMA's en daarmee tussen de Noordflank en Centraal-Europa gekenschetst en is het strategische belang van de Noordflank voor de Sovjet-Unie aangetoond. Daarmee is mijn eerste vraag beantwoord.

Ik kom nu toe aan de beantwoording van mijn tweede vraag: „Op welke wijze moet de NAVO op deze situatie reageren?“. Ook bij de beantwoording daarvan wil ik een inleidende opmerking maken, en wel over de strategische conceptie van de NAVO. Die is gebaseerd op de strategie van het aangepaste antwoord, met het oogmerk de veiligheid en integriteit van het NAVO-gebied te handhaven en zo nodig te herstellen. Dat wordt primair bereikt door het realiseren van een geloofwaardige afschrikking en het beschikken over een adequate defensie.

Een geloofwaardige afschrikking wordt gerealiseerd door:

- het tonen van een *gezamenlijke* wil tot verdediging tegen elke vorm van agressie;
- door het beschikken over een *herkenbaar vermogen* op elk niveau van agressie een aangepast antwoord te geven;
- ten slotte door het beschikken over de nodige *flexibiliteit*, waardoor het de potentiële tegenstander onmogelijk wordt gemaakt te schatten op welke wijze op een conflict zal worden gereageerd.

Het oogmerk van afschrikking moet dan leiden tot de overweging door de potentiële tegenstander dat het laten overgaan van de crisis in een gewapend conflict in zijn nadeel zal eindigen.

In eerste instantie zal door de NAVO worden geprobeerd een conflict te voorkomen door het ne-

men van een uitgebreide reeks diplomatieke, economische en militaire maatregelen, teneinde de crisis te beheersen en verdere escalatie te voorkomen. Indien de afschrikking heeft gefaald moet worden gepoogd het gewapende conflict op een zo laag mogelijk geweldsniveau te beëindigen.

Als nadere uitwerking van de zojuist geschetste strategie worden de vlootstrijdkrachten van de NAVO ingezet volgens het in 1982 door het NATO Defense Planning Committee goedgekeurde „Concept of Maritime Operations”. Die conceptie voorziet erin de tegenstander zo vroeg mogelijk en zo dicht mogelijk bij zijn uitvalsbasis aan te pakken. U herkent ook hier het uitgangspunt van de zg. voorwaartse verdediging. Daarbij worden de volgende drie principes toegepast.

— *De vergrendeling.* Dat is het vermogen door middel van offensieve acties WP-strijdkrachten te beletten open water te bereiken. Op die wijze wordt de tegenstander geïsoleerd, zijn flexibiliteit wordt beperkt en aan zijn effectiviteit wordt afbreuk gedaan.

— *Verdediging in diepte.* Hierbij worden NAVO-strijdkrachten langs de gehele actielijn geposteerd, waardoor de vijand op elk moment kan worden bedreigd.

— *Behoud van het initiatief.* Dat principe is van belang om een doorzettend conflict op onze voorwaarden op een zo laag mogelijk geweldsniveau te kunnen beëindigen.

De NAVO-conceptie van de maritieme voorwaartse verdediging wordt zowel in crisis- als in oorlogstijd naar geografie in vijf campagnes onderverdeeld:

- de Norwegian Sea Campaign;
- de Battle of the Atlantic;
- de Battle of the Shallow Seas;
- de Battle of the Mediterranean Lifelines;
- de Eastern Mediterranean Campaign.

De Norwegian Sea Campaign en de Battle of the Shallow Seas zijn van belang voor de NAVO-Noordflank. Het resultaat daarvan zal, zoals eerder gezegd, de intensiteit van de operaties op de Atlantische Oceaan beïnvloeden. Beide maritie-

me campagnes dragen voorts bij tot de verdediging van de Noordflank en de verdediging van West-Europa.

De campagne in de Noorse zee heeft de volgende doelstellingen.

1. Het voorkomen dat de Noordelijke vloot van de Sovjet-Unie kan uitbreken naar de Atlantische Oceaan, die vloot op zee aanvallen, zodat de bevoorradingslijnen van Noord-Amerika naar West-Europa niet worden onderbroken en wordt voorkomen dat landdoelen in West-Europa uit zee kunnen worden aangevallen.
2. Het afslaan van een vijandelijke amfibische landing in Noorwegen.
3. Het voorkomen dat het WP kan beschikken over havens, vliegvelden en andere faciliteiten in Noorwegen.
4. Het verdedigen van Noorwegen tegen aanvallen over land.

De wil tot gezamenlijke verdediging is aanwezig, alhoewel er wel zorgen bestaan. Dat geldt vooral de middelen voor het uitvoeren van de taken. Alhoewel de omvang van de Noorse strijdkrachten gezien het bevolkingsaantal van 4 miljoen op zich relatief groot is, vormen zij substantieel onvoldoende gevechtskracht om het Noorse gebied te verdedigen. De Noorse regering voert ten opzichte van de Sovjet-Unie bovendien een restrictief buitenlands beleid. Geallieerde troepen en nucleaire wapens mogen in vredetijd niet op Noors grondgebied worden gestationeerd. Bovendien gelden er beperkende bepalingen met betrekking tot de omvang van de oefeningen die daar kunnen worden gehouden. Deze door Noorwegen zelf opgelegde beperkingen, men kan ze vertrouwenwekkende maatregelen noemen, worden zorgvuldig gekoesterd, teneinde de politieke spanning in dat gebied zo laag mogelijk te houden. De Deense regering voert een zo mogelijk nog restrictiever beleid. De Deense defensiebijdrage baart de NAVO zorgen.

Dat betekent dat Noorwegen en Denemarken in hoge mate afhankelijk zijn van versterkingen van buitenaf. Plannen daartoe zijn voorbereid.

Ik vertel geen nieuws als ik zeg dat de Noord- en Westeuropese marines het beeld vertonen van een in het algemeen afnemend aantal eenheden. Bovendien wordt er een toeneming geconstateerd in de frequentie en intensiteit van Sovjetrussische marineoefeningen. De snelle en efficiënte wijze waarop de Russische marineleiding bv. vorig jaar de oefening Summerex 85 heeft gehouden heeft in Westerse maritieme kringen grote indruk gemaakt, en dat geldt dan vooral voor de snelle wijze waarop de Rode vloot heeft getoond zich te kunnen ontplooiën.

Ik kom nu toe tot de beantwoording van mijn vraag. Als de NAVO de afschrikking wil doen functioneren zal de Alliantie zich ook in vreedstijd herkenbaar en regelmatig moeten ontplooiën. Dat zal zich moeten manifesteren in intensieve surveillance-operaties en oefeningen in alle toekomstige operatiegebieden. Eenheden moeten daarbij zichtbaar tonen dat zij in staat zijn aan elke vorm van agressie het hoofd te kunnen bieden, zonder daarbij aan de veiligheidspolitieke stabiliteit in de betrokken gebieden afbreuk te doen. Als de spanning om bepaalde redenen zou toenemen is het tonen van initiatief en besluitvaardigheid van groot belang. Gezien de veiligheidspolitieke zelfbeperkingen die Noorwegen en Denemarken zich zelf hebben opgelegd geldt dit met name voor de eventuele inzet van Amerikaanse en Canadese versterkingen, die een belangrijke voorwaarde zijn voor een goed functioneren van de afschrikking. De NAVO moet, zoals gezegd, door het nemen van een afgewogen aantal politieke, economische en militaire maatregelen enerzijds duidelijk tonen zich te willen verdedigen en daarmee tevens proberen verdere escalatie te voorkomen. Intensivering van de surveillance door versterking van zg. „in place forces” speelt daarbij een belangrijke rol voor een goede afgewogen verdere politieke en militaire besluitvorming. Een goede surveillance zal ook voorwaarden moeten scheppen voor een efficiënte inzet van ter beschikking gestelde eenheden. Hiervoor zijn snel inzetbare en goed geofende eenheden nodig, uitgerust met adequate onderzeebootbestrijdingswapensystemen, sys-

temen voor de elektronische oorlogvoering, oppervlakte- en luchtverdedigingsgeleide-wapensystemen. Die schepen, vliegtuigen en onderzeeboten zullen in eerste instantie moeten worden betrokken uit de Noord- en Westeuropese marines, te weten Groot-Brittannië, Nederland, de Bondsrepubliek, Noorwegen en Denemarken. Hierin spelen de onderzeebootbestrijdingsvliegkampschepen van de Britse Invincible-klasse, uitgerust met een beperkt aantal luchtverdedigingsvliegtuigen, een belangrijke rol. De eventuele snelle inzet van de UK/NL Landing force en de ACE en UK Mobile force ronden de initiële Noord- en Westeuropese bijdragen in dat gebied af.

Deze Westeuropese eenheden zullen samen met Amerikaanse maritieme patrouillevliegtuigen en onderzeeboten voorwaarden moeten scheppen om bij het uitbreken van vijandelijkheden het vrije gebruik van de Noorse zee en de Atlantische Oceaan voor de NAVO te behouden. Een belangrijke voorwaarde daarvoor is het bezit van luchtoverwicht in de operatiegebieden. Luchtoverwicht is nodig in gebieden waar sea-control-operaties worden uitgevoerd. Daarin spelen de Amerikaanse carrier-battle-groepen een doorslaggevende rol. Zij behoren dan ook tot de belangrijkste Amerikaanse versterkingen.

Het is te verwachten dat de Amerikaanse marine twee zg. „carrier battle groups” in de Atlantische Oceaan/Noorse zee zal inzetten. Naar mijn oordeel zal de inzet van het grootste deel van de genoemde initiële Noord- en Westeuropese bijdrage in de crisisbeheersingsfase in beginsel moeten worden ingezet in de Noorse zee. Afhankelijk van de ontwikkeling van de crisis, met name de duur ervan, en het resultaat van de intensieve surveillance-operaties zal verdere inzet in de richting van de Atlantische Oceaan en andere gebieden moeten volgen. Ook in tijden van crisis gelden immers de beginselen van vergrendeling, verdediging in diepte en initiatief.

Op deze wijze kunnen de Westeuropese eenheden in coalitieverband, vooruitlopend op versterking van Amerikaanse eenheden, het initiatief nemen door geloofwaardig te anticiperen op Sovjetrussische operaties in die gebieden, en aldus de beoog-

de afschrikking initieel gestalte geven. Indien desondanks de afschrikking faalt, zal de NAVO over een zodanig vermogen moeten beschikken dat het conflict op haar voorwaarden op een zo laag mogelijk geweldsniveau kan worden beëindigd. Ik kom nu tot mijn afronding.

Samenvattend: ik heb aangetoond

— dat het Noordflankgebied voor de Sovjet-Unie van groot strategisch offensief en defensief belang is;

— dat voor de instandhouding van de belangrijke second strike capability en de onderbreking van de aanvoerwegen naar Europa het tenminste ontzeggen aan de NAVO van het vrije gebruik van de Noorse zee en de aanvoerwegen over de Atlantische Oceaan voorwaarde voor de Sovjet-Unie is voor het voeren van een succesvolle campagne in de Centraaleuropese sector;

— dat om die afschrikking te effectueren het voor de NAVO bij oplopende spanning van essentieel belang is over goed uitgeruste, goed geoefende marinestrijdkrachten te beschikken die in coalitieverband snel kunnen worden ingezet;

— dat initieel vooral Westeuropese marinestrijdkrachten in het Noorse- en Baltische-zeegebied een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de afschrikking door de NAVO;

— dat ten slotte de onzekerheid van de Sovjet-Unie of zij na het uitbreken van vijandelikheden over de second strike capability kan beschikken, dan wel in staat is het gebruik van de aanvoerwegen naar Europa aan de NAVO te ontzeggen, op evenwichtige wijze bijdraagt aan de afschrikking.

* * *

Ik heb aangetoond dat de verdediging van de Noordflank, alhoewel een belangrijke schakel in dat gebied, meer is dan de verdediging van Noord-Noorwegen. Méér nog, de verdediging van de Noordflank is van directe invloed op de verdediging van West-Europa. Ik wil eindigen met een citaat van generaal Sir Anthony Farrar-Hockley (ex-CINCNORTH), die vanmiddag tot u zal spreken:

No doubt it is true that if war comes it will not be won in the Northern region. But my belief is and my advice is it could equally be lost there.

Kapitein ter zee A. Pruijs, geboren in 1935, werd in 1956 — na het doorlopen van de officiersopleiding op het Koninklijk Instituut voor de Marine — benoemd tot luitenant ter zee derde klasse. Gedurende zijn militaire loopbaan vervulde hij diverse staf- en commandofuncties; o.m. voerde hij het bevel over de onderzeebootjager Hr Ms Drenthe. In 1975 deed hij zijn kandidaatsexamen rechtswetenschap-

pen (staatkundige studierichting) en volgde van 1975 tot 1976 de hogere krijgskundige vorming. Sedert 1982 is hij directeur Marinestafschool. Zijn aandachtsgebieden zijn: bedrijfskunde (management), politiek-militaire strategie en internationale betrekkingen. Hij is sinds 1982 lid van de gemeenteraad van Wassenaar en sedert 1983 vice-fractievoorzitter.

De militaire situatie op de Noordflank

A. C. Lamers

generaal-majoor der mariniers b.d.

Op 7 en 8 mei van dit jaar organiseerde het King's College in Londen een symposium met als thema „Britain and the security of NATO's Northern flank". Onder de vele deelnemers ook een grote groep buitenlanders, vooral Scandinaviërs en Duitsers; onder het gehoor één Nederlander, een student aan het Kings College. Een teleurstellende participatie uit een land, dat zelf bij de verdediging van de Noordflank is betrokken en daar bepaald grote belangen heeft liggen. Een goede gedachte derhalve dit seminar aan de Noordflank te wijden en het is verheugend, dat de belangstelling daarvoor zo groot is.

Maar dit was slechts een kanttekening ter inleiding. De reden dat ik het Londense symposium noemde is dat kolonel Jonathan Alford tot de inleiders behoorde — ktz Pruijs noemde hem reeds — die sprak over het thema „The current military position in het Northern flank". Over dat onderwerp zou hij ook vandaag spreken. Helaas is deze grote kenner van de strategische materie en de boeiende presentator van oorspronkelijke denkbeelden onlangs overleden. Aangezien ik het voorrecht had Alford als referent ter zijde te staan, kreeg ik de uitnodiging zijn plaats hier in te nemen. Een uitnodiging die ik als zeer vererend heb aanvaard, onder erkenning van twee aspecten. Ten eerste, dat het mij hoe dan ook niet mogelijk zal zijn kolonel Alford in kwalitatieve zin te vervangen en ten tweede dat ik de problematische taak op mij heb genomen de denkbeelden van Alford — en het is de moeite waard daarvan kennis te nemen — toch in een oorspronkelijk betoeg weer te geven. Wat ik zal trachten te doen is u de militaire verhoudingen op de Noordflank te schetsen aan de hand van de situatie die zich daar heeft

ontwikkeld. Veroorzaakt en gestimuleerd door de groeiende maritieme macht der Russen, waardoor het machtsevenwicht, dat steeds berustte op afwezigheid van permanente NAVO- en WP-strijdkrachten, dreigt te worden verstoord.

De vraag is dan of de situatie nu zodanig uit balans is dat de NAVO zich moet heroriënteren op de kracht en de positie van de strijdkrachten die zij voor dat gebied achter de hand heeft, zulks met het risico dat ook op de Noordflank het evenwicht wordt bewerkstelligd door direct en permanent tegenover elkaar staande WP- en NAVO-strijdkrachten.

Het is om dit dilemma, dat ik mijn verhaal zal ordenen en daarbij een dankbaar en respectvol gebruik zal maken van Alford's ideeën. Laten wij met hem beginnen. Hij stelt, dat een strategische hoofdrichting, zoals wij die in Europa onmiskenbaar hebben, ook iets ter linker en ter rechter zijde heeft. Deze strategische hoofdrichting wordt niet door ons, d.w.z. door de NAVO, bepaald, maar door onze tegenstanders. Er is, zo zegt Alford, geen twijfel dat de grote pijl op de strategische kaart over de noordelijke laagvlakte van Centraal-Europa moet worden getrokken. Wat daarmee gezegd wil zijn is, dat de Noordflank van de NAVO niet in het brandpunt van ons denken kan liggen en daar ook niet moet komen. Wel wil Alford bewijzen dat de Noordflank ontegenzeggelijk van groot belang is en dat daar bij de toewijzing van middelen een evidente en niet herleidbare prioriteit ligt. Hij onderbouwt zijn stelling met vier argumenten.

1. Er is een nauwe relatie tussen de Noordflank en het Centrale front in die zin, dat conventionele

resultaten op de flank direct van invloed zullen zijn op het fortuin van de WP-strijdkrachten op het centrale en beslissende operatietoneel. Hierin onderscheidt de Noordflank zich duidelijk van de Zuidflank.

2. De strategie heeft hier een maritieme dimensie die op zijn minst kan leiden tot beïnvloeding van het vermogen van de westelijke alliantie om haar middelen over de oceaan te brengen.

3. De relatieve betekenis van het Noorden van de Sovjet-Unie, met name het schiereiland Kola en de noordelijke wateren wordt, onafhankelijk van hetgeen er op het centrale front gebeurt, in toenemende mate bepaald door de aanwezigheid van nucleair-strategische middelen.

4. Omdat de NAVO allerm minst uit één stuk is gehouwen kan de Sovjet-Unie via het noordelijke deel van Europa operaties op gang brengen en ontwikkelen, die een specifieke bedreiging vormen voor de afzonderlijke lidstaten, en acute nationale urgenties kunnen opwerpen waar het gaat om de toewijzing van middelen.

Samenvattend stelt Alford dat de tijd voorbij is dat wat er in het Noorden gebeurt alleen de Noren en Denen aangaat en verder door een ieder in het bondgenootschap kan worden genegeerd. Het relatieve belang van de flank is onmiskenbaar toegenomen en als wij nu de strategische pijlen op onze kaarten tekenen, dan zullen wij die in het Noorden aanmerkelijk moeten verdikken.

Tot zover — althans voorlopig — Alford. Als ik nu verder op de militaire situatie op de Noordflank inga, dan zou ik mij wel willen beperken tot het grondgebied van Noorwegen en de aangrenzende zeegebieden. Uit het oogpunt van commando behoren Noorwegen en Denemarken weliswaar tot het noorden van het NAVO-gebied maar Denemarken en de zeestraten zijn geografisch en strategisch duidelijk een deel van de centrale sector. Het grootste gevaar voor Denemarken komt m.i., ook uit die sector in de vorm van een gepantserde Sovjetrussische opmars door Sleeswijk-Holstein en Jutland. Laat er geen misverstand over bestaan: de relatieve strategische betekenis van Denemarken acht ik geenszins van secundaire aard,

maar de behandeling vraagt gewoon om een separate benadering en is in een beperkt betoog moeilijk onder dezelfde strategische noemer te brengen als Noorwegen. De keuze van Noorwegen heeft met name te maken met de specifieke prioriteiten die daar voor Nederland liggen.

Ik wil ook afzien van een verhandeling over de zeer bijzondere geografische kenmerken van Noorwegen en dus zijn strategische positie t.o.v. de Barentszee, de Noorse Zee, de „G-I-UK-Bergen Gap”, de Noordzee en de Deense zeestraten, die bij u als bekend mogen worden verondersteld. Doordrongen van het feit, dat het daarbij gaat om de uitgangen naar de Oceaan, om vitale verbindingslijnen en belangrijke concentratie- en ontplooiingsgebieden voor maritieme strijdkrachten. Evenzeer doordrongen van het feit, dat Noorwegen binnen „striking distance” ligt van alle landen om de Noordzee, d.w.z. tot het hart van NAVO-grondgebied. Ik zal ook niet meer ingaan op de betekenis van de Noordflank voor de positie van de NAVO op de oceaan en de consequenties daarvan. Aan het boeiende en overtuigende betoog van kolonel Pruijs heb ik niets toe te voegen. Ik aanvaard dat als een gegeven.

Mag ik ook verder als gegeven aanvaarden dat het Noorse terrein en het klimaat zeer bijzondere eisen stellen aan en beperkingen leggen op de strijdkrachten, die in dat gebied aan de slag willen of daar zelfs alleen maar willen verblijven. Dit is het land voor betrekkelijk kleine eenheden van het lichte-infanterietype; maar wel met „high performance”-kwaliteit. Speciaal opgeleid, geoefend en uitgerust. Op locatie ervaren en gehard om de buitensporigheden van klimaat en terrein te kunnen weerstaan en te eigen bate te benutten. Ten slotte mogen wij ons ervan bewust zijn, dat het een kustgebied bij uitstek is, en dat daarom zij die de zee het beste gebruiken om hun militaire middelen te verplaatsen en op het land te projecteren een beslissend voordeel hebben.

Dat was dan hetgeen een mijns inziens algemene kennis behoort te zijn en weinig aanleiding tot meningsverschil mag geven.

Wat echter in de meeste strategische verhandelin-

gen ongenoemd blijft is een ander, zó wezenlijk en eigenlijk zó in het oog springend, kenmerk van de Noordflank, namelijk haar isolement. Of wij de flank nu uit het oosten of uit het westen bezien, er is geen verbinding met het centrum, de zee scheidt ze beide. De relatie tussen flank en centrum is indirect. Hier ligt dan ook dat verschil in de flankpositie van Noorwegen en Denemarken. Mijn stelling is dat de gevolgen van militaire operaties op de Noordflank, d.z.w. Noorwegen, de situatie en het verloop van de operaties in de centrale sector niet direct zullen beïnvloeden; maar de consequenties op lange termijn kunnen weleens van beslissende betekenis zijn. Hier is dan het cliché van toepassing: „De oorlog wordt daar niet gewonnen, maar kan daar zeer wel worden verloren”. Om de koe bij de horens te vatten: als het WP een conflict met het Westen zo snel mogelijk zal trachten te beslissen met een gepantserde bliksemopmars naar de oceaan, wat heeft het dan op het oog voor de Noordflank? Het vooruitzicht van een aanval op Noorwegen moet het WP ongetwijfeld hoofdbrekens kosten.

Het is vrijwel onmogelijk zijn overmacht aan tanks, zware gevechtsteun en mankracht aldaar in het geding te brengen. De NAVO-landstrijdkrachten die de WP-troepen op hun weg tegenkomen zijn, beter dan waar ook, op hun taak voorbereid en bekend met de omstandigheden waaronder zij moeten vechten. Het is ook zeker, dat zij op korte of lange termijn zullen worden geconfronteerd met superieure NAVO-zeestrijdkrachten, alsook met sterke luchtstrijdkrachten. Alles bijeen een weinig rooskleurig vooruitzicht, om niet te zeggen dat een calamiteit in het verschiet ligt.

Om kort te gaan, de Russen staan voor een karwei waarin de NAVO wel eens de winnende kaarten zou kunnen bezitten. En als het Noorse gebied na het Sovjetrussische offensief voor het grootste gedeelte in NAVO-handen blijft ontstaat voor het WP toch wel een precaire situatie, nl. de aanwezigheid van een NAVO-bastion op de flank en in de rug van wat tegen die tijd mogelijk een Sovjet-russisch continent zal zijn. Een bastion dat niet alleen vitale verbindingslijnen beheerst maar ook kan dienen als springplank voor NAVO-tegenac-

ties, en sterke WP-strijdkrachten aan Denemarken en Noord-Duitsland zal binden.

Er is méér waarover het WP zich zorgen moet maken. Zelfs al zou de strijd om Noorwegen in zijn voordeel worden beslist, het zal daarvoor moeten betalen met een groot verlies aan schepen, vliegtuigen en bemanningen. En dat zijn exact de mensen en middelen, die het WP nodig heeft om de verovering van Europa te voltooien. Laten wij bv. denken aan de sprong naar de Britse eilanden, naar IJsland en de Azoren. Het zijn ook de middelen die het WP nodig heeft om de „Atlantische brug” af te breken.

Om het anders te zeggen: de aanval op Noorwegen houdt een ernstig risico in van verlies aan militaire kracht en tijd, terwijl vitaal gebied zeer wel in NAVO-handen kan blijven. De door het WP ongetwijfeld gevreesde uitputtingsoorlog ligt dan in het verschiet.

Maar het wordt nu tijd ons niet door een al te groot optimisme te laten misleiden. Zal het allemaal zo zijn als hiervoor geschetst dan zal toch eerst Noorwegens natuurlijke en structurele strategische kracht ten bate van de NAVO moeten worden veilig gesteld. Hoe staan de zaken ervoor?

Het belangrijkste probleem is, dat de verdediging van Noorwegen allerminst is gebaseerd op paraat aanwezige strijdkrachten. De werkelijke en — uiteindelijk niet onaanzienlijke — militaire kracht hangt geheel af van een snelle en ongehinderde mobilisatie van de Noorse strijdkrachten, en van de snelle aanvoer van geallieerde versterkingen.

Nu komen de Noren door middel van een perfect mobilisatieproces en een zeer doeltreffend gebruik van territoriale eenheden in de kortst mogelijke tijd tot een indrukwekkend militair potentieel. Zelfs in de uitgestrekte en dunbevolkte noordelijke provincies kan men de mobilisatie en ontplooiing van de eenheden binnen 24 à 48 uur realiseren. Een mobilisabele sterkte in het strategisch zo belangrijke gebied van Tromsø van zo'n 80.000 man is meer dan respectabel.

Ook het tempo en de kracht waarmee de bondgenoten Noorwegen kunnen versterken zijn aanzienlijk. Laten wij ze volledigheidshalve noemen:

de UK/NL Amphibious Brigade, de ACE Mobile Force, Cast-Brigade, en de US Marines Amphibious Brigade. Al deze eenheden, ter sterkte van een brigade, zijn van „high performance”-kwaliteit, zijn vergezeld van een min of meer sterke luchtcomponent en voorts ligt een groot deel van het zware materieel reeds opgeslagen in Noorwegen.

Dat is indrukwekkend, daarvan zal men zich ook bij het WP bewust zijn; en ook van het feit dat men slechts enkele dagen heeft om mobilisatie en versterking te voorkomen. Welhaast geen kritische beschouwing over de verdediging van de Noordflank laat de kritieke eerste dagen onvermeld, maar men gaat ook weer spoedig over tot de orde van de dag. Het moge allemaal waar zijn, maar wat is eraan te doen, als het erom gaat de Russen voor te zijn? Wij raken hier ons dilemma. Alford laat er in ieder geval geen twijfel over bestaan waar het probleem ligt en wat eraan moet worden gedaan. Ik breng u zijn syllogisme in herinnering, dat ook reeds door kolonel Pruijs is aangehaald. Ik heb sterk de indruk, dat men, d.w.z. de NAVO, de problematiek zeker ook op politieke gronden ontwijkt en de mogelijkheden van het WP, om ons daar te verrassen maar al te graag onbesproken laat. Dat lijkt lichtvaardig als u bedenkt, dat de Russische vloot tijdens Springex 84 en Sammerex 85 met zo'n 150 oppervlakteschepen en 40 onderzeeboten in de Noorse Zee verscheen. Of de verrassing die de NAVO daarover ventileerde echt was, dan wel voor politieke en publieke consumptie was bestemd, laat ik in het midden. Belangrijk lijkt mij de conclusie van de Noorse generaal Huitfeldt dat de NAVO zeker 3 weken nodig zou hebben gehad om gelijkwaardige zee- en luchtmacht in dat gebied te ontplooiën; in die periode zou het ook onmogelijk zijn geweest versterkingen naar Noorwegen te varen of te vliegen.

Men kan hier in alle duidelijkheid stellen: mobilisatie en versterking van Noorwegen behoeven een maritieme rugdekking. Het is de verrassing door het WP die ons de grootste zorgen moet baren. Met name het optreden van WP-strijdkrachten dat leidt tot een gelijktijdige bezetting of controle, dan wel uitschakeling van vitale posities. Alford

wees op de ernstige consequenties van een Sovjet-russische perimeter langs de „Gap”, voordat de NAVO-vloten zich van die positie hebben meester gemaakt; het ernstigste directe gevolg daarvan is het isolement van de Noordflank. Maar laten wij ook denken aan andere posities: havens en vliegvelden, gebruikt voor het doen landen en opbouwen van externe versterkingen; verkeerscentra, verbindingen en depots die voor de Noorse mobilisatie onmisbaar zijn, en vliegvelden van waaruit aanvallen op NAVO-tegenacties kunnen worden uitgevoerd. Boeiend is dan zeker ook de vraag welke rol de neutralen in Europa's noorden zullen spelen. Ook deze vraag krijgt doorgaans een al te gemakkelijk antwoord. Welke twijfel zou er immers moeten bestaan over de verve waarmee Zweden en Finland de integriteit van hun grondgebied en hun luchtruim zullen verdedigen?

Dat alles in overweging nemende is het ook even verbazing- als zorgwekkend, dat zo weinig aandacht wordt geschonken aan het scenario dat de gebeurtenissen van april 1940 ons verschaffen. Er is, zo zegt men, toch geen vergelijking mogelijk tussen het neutrale Noorwegen-van-toen en de NAVO-partner Noorwegen van vandaag? Bovendien, wat toen kon zou nu al lang door onze surveillance, detectie en met intelligente technieken vroegtijdig zijn ontmaskerd. Dan wordt echter wel vergeten dat Duitsland zijn operatie in drie weken, zonder amfibische capaciteit en met relatief beperkte zeestrijdkrachten, van de grond moest tillen en uiterst improviserend te werk moest gaan. Tegenover ons staat thans de Sovjet-Unie, die dat probleem ongetwijfeld al jaren in studie heeft en maritiem, amfibisch en technisch meer kan opbrengen dan de Duitsers van 1940. De laatsten echter hadden zich wel voor „dag en dauw” op zo'n zeven plaatsen tegelijk, van Narvik tot Oslo, op de Noorse kust genesteld. Er is geen enkele reden schouderophalend aan 1940 voorbij te gaan.

Ik heb ook de indruk, dat wij steeds geneigd zijn de Sovjet-russische aanval en de NAVO-tegenacties in een noord-zuidas te projecteren. De eersten komen uit het noorden en de laatsten uit het zuiden, en ook de plaats waar ze elkaar ontmoeten

ligt al min of meer vast. Wij zien dan ook de opbouw van de NAVO-strijdkrachten geheel langs die as. In volgorde van mobilisatie en versterking komen ze op en binnen, en gaan dan noordwaarts de pijplijn in, een pijplijn die bestaat uit één weg en één spoorweg, en de laatste reikt niet verder dan halverwege de Noordflank. Daarbij nog te bedenken, dat het merendeel van de van elders komende versterkingen het vliegtuig gebruikt en aankomt op gefixeerde landingsplaatsen. Wat komt er van de hele mobilisatie en versterking terecht als de Russen zich op een aantal plaatsen terzelfder tijd langs deze pijplijn manifesteren? Zij kennen de weg, daarvan mag men overtuigd zijn, en laten wij vooral ook niet het woord Spetsnaz vergeten.

Tot zover deze schets van kansen en risico's voor NAVO en WP. Waarom het gaat is dat de fortuin hèn toevalt die het eerst op de Noorse Zee inzetten. Concreter: de partij die de controle over de Noorse Zee verkrijgt — en dat is hij die er het eerste is — zal in de kritiekste periode de Noordflank beheersen. Alford gebruikt hier Nathan B. Forrests klassieke uitspraak: „Getting there fastest with the mostest”.

Ook aan Noorse zijde komt men steeds meer tot de overtuiging dat in de maritieme presentie van de NAVO ten noorden van de Gap uiteindelijk de waarborgen liggen voor een doeltreffende verdediging van dat land. Men staat echter uiterst gereserveerd tegenover een permanente maritieme aanwezigheid van de bondgenoten in de Noorse en Arctische wateren, zoals dat bv. tot uiting komt in een Maritime Forward Strategy, die ook het optreden van sterk offensieve middelen als Carrier Battle Groups en amfibische eenheden impliceert. Johan Jörgen Holst, die in Londen tot de sprekers behoorde en daar van de katheders huiswaarts werd geroepen om zijn ministerspost te aanvaarden, wees de forward strategy duidelijk van de hand. Wel vraagt hij, en ik citeer: „a reasonable frequency of presence (is) desirable in order to emphasize American commitment to the defense of Norway”.

Wat de Noren willen is duidelijk. Enerzijds een

geloofwaardige militaire presentie van de bondgenoten, die de Sovjet-Unie ervan moet overtuigen, dat een aanval op Noorwegen de NAVO militair in beweging zet. Anderzijds geen presentie — en zeker geen permanente — van een zodanige kracht dat de Russen zich daardoor bedreigd voelen.

Wij zitten hier midden in ons dilemma; „deterrence and persuasion”, zo wil Holst het graag hebben. Het lijkt kinderachtig de clichévraag te stellen „what if deterrence fails”? Maar hij moet wel worden gesteld. Alleen al om ons goed ervan te doordringen dat, als de Russen door de opengelaten deur komen, er een wedloop ontstaat. Een wedloop naar de Gap, naar de Noorse Zee en naar de vliegvelden. Laten wij beseffen dat zulks onontkoombare consequenties heeft voor de aard, kwaliteit en paraatheid van mensen en de middelen, die voor de verdediging van de Noordflank zijn bestemd.

Ook Nederland gaat dat aan. Niet alleen omdat onze mariniers en onze luchtmacht op de Noordflank een taak hebben. Meer nog: het is een consequentie van het bezit van een „ocean going fleet”. Laten wij eens wat dieper in onze rol op de Noordflank duiken. Het was in het begin der jaren '70 dat wij metterdaad een troepeneenheid — van het Korps Mariniers — ter beschikking stelden van Saclant voor de mogelijke inzet in Noorwegen. Dat was in het ontwakende besef, dat het beveiligen van de Atlantische Oceaan — dat was immers de *raison d'être* van onze zeestrijdkrachten — wel eens ernstig zou worden bemoedijkt als Noorwegen onder Sovjetrussische controle zou staan. Deelneming aan de defensie van het Noorse grondgebied was niets anders dan de logische consequentie van onze zorg voor de Atlantische Oceaan. Terzijde van de Noorse Zee was toen geen sprake, dat was een kwestie van „meenemen” als dat nodig mocht zijn. De tijden zijn veranderd; ktz Pruijs wees al erop. Uit de MVT-87 mag een groeiende belangstelling voor de Noorse Zee worden opgemaakt.

Maar terug naar de jaren '70. Niet mag worden vergeten, dat wij tot onze activiteiten op de flank op zeer voordelige wijze in staat worden gesteld

doordat de Britten ons in hun amfibische liftcapaciteit lieten delen en wel om niet! Een geschenk dat op de dag van vandaag nog niet op juiste waarde is geschat. Het zou een goede zaak zijn datgene, wat in de loop der jaren is uitgespaard, in onze toekomstige liftcapaciteit te investeren. Billijker en wellicht nog doelmatiger zou het zijn als wij eens met de Royal Navy over besteding van dat bedrag gingen praten.

Er was een andere aantrekkelijke bijkomstigheid aan ons optreden in het barre noorden. Dat toen nog zo geïsoleerde gebied leek zich bij uitstek te lenen voor dreigingen, provocaties en beperkte militaire acties, kortom de activiteiten, die zo goed passen in de Sovjetrussische methodiek om de NAVO op de proef te stellen, dan wel beperkte voordelen te behalen zonder het risico in groot geweld te worden betrokken. Het antwoord daarop was onmiddellijke reactie met aangepaste middelen; vooral geen provocatie tot escalatie. Crisisbeheersing heet dat. Dat werd beschouwd als het meest aanvaardbare militaire optreden, een vorm van geweld die geheel paste in het progressieve politiek-militaire denken, dat in die tijd zo bijzonder en vogue was.

Uiteindelijk kwam dan toch ook het besef dat steun aan de Noordflank ook een uitvloeisel was van de plicht de bondgenoten bij te staan, die in de frontlijn liggen en zelf ten enenmale het potentieel missen zich tegen een WP-aanval afdoende te verweren. Ook zij hebben immers het recht te eisen dat de bondgenoten hun grenzen metterdaad veiligstellen. Zeker op die bondgenoten mogen zij hun hoop vestigen die in een identieke situatie verkeren en tot die steun het beste geëquipeerd en capabel zijn.

Alford komt hier met een sterke uitspraak, ik citeer: „There is the never-to-be-forgotten political point, that the alliance can not chose what it will defend. Forward defense is not a guiding principle only for the central front”.

Met onze bijdrage van de KLu en de KM — het Korps Mariniers daaronder begrepen — brengen wij in waaraan het meest behoefte is. Ik wil mij nu echter — en daarmee tot de afronding van mijn verhaal komend — concentreren op onze amfibi-

sche inbreng. Vooropgesteld zij dat amfibische strijdkrachten voor de versterking van de Noordflank bij uitstek geschikt zijn. Niet alleen omdat mobiliteit, gevechtskracht en draagvermogen optimaal in balans zijn. Niet alleen ook omdat zij vrijwel ongelimiteerd hun landingsplaats kunnen kiezen. Ook niet omdat zij in dit maritieme operatieterrein bij uitstek het grootste aanpassingsvermogen hebben. Maar vooral ook omdat zij het meest tegemoetkomen aan de gevoelige politiek-militaire verhoudingen. Hier ligt nog de mogelijkheid voor een geloofwaardige presentie zonder provocatie. Dat is militaire macht die afwezig/aanwezig is en direct kan scoren als dat moet. Heet zoiets in het voetbalspel niet een „hangende spits”? Als het spel tussen NAVO en WP in het hoge noorden dan toch moet worden gespeeld dan is hier een middel dat daaraan, wellicht beter dan enig ander, tegemoetkomt.

Als dat zo is mag de UK/NL Amphibious force ons echt wel meer ter harte gaan; er is echter reden tot zorg. Niet vanwege de landing force, d.w.z. de component die aan land wordt gezet. De Nederlands/Britse mariniersbrigade mag zich tot de beste en paraatste eenheden van de NAVO rekenen. De zorg is er om de „assault-capacity”, d.w.z. het vermogen de amphibious force met de grootste snelheid in het aanvalsgebied te brengen, haar bij die verplaatsing en op locatie te vrijwaren van vijandelijke aanvallen, de landing force met grote kracht en snelheid, met variabele middelen, ook in diepte aan land te zetten en haar zonder onderbreking de vereiste gevechts- en logistieke steun te geven. Dat is de strijdmacht die nodig is om de eerder met zoveel kleur onder uw aandacht gebrachte wedloop aan te gaan. Het uit dienst nemen van de Britse vliegekampschepen in de jaren '70 heeft in al deze kwaliteiten de amphibious force aanzienlijk verzwakt.

Grote zorg bestaat er over de noodzakelijke vervanging van de twee Britse LPD's, de laatste gespecialiseerde landingsschepen uit het eens zo sterke amfibische eskader. Gelukkig schijnt er nu eindelijk een kans te zijn op een amfibisch schip bij de Koninklijke marine; er kan niet genoeg voor worden gepleit.

Maar natuurlijk staat er veel meer op het spel dan deze drie schepen. Het gaat om een amphibious force die op de Noordflank kan opereren en de confrontatie met de WP-strijdkrachten aankan. Bouwen, formeren, in stand en operationeel gereed houden van zulk een formatie vragen om een buitengewone inspanning, die nergens in ons voorgenomen defensiebeleid een plaats heeft en waarschijnlijk door u allen een illusie wordt genoemd.

Ik roep nog eens Alford te hulp. In zijn conclusie — en u herinnert zich dat hij opende met de uitspraak dat de Noordflank nooit in het brandpunt van ons strategisch denken mocht staan — zegt hij dat de ontwikkelingen in het hoge noorden de veiligheid van het UK ingrijpend zullen beïnvloeden en Engeland steeds meer een land op de flank wordt. Dat probleem gaat ook ons aan; geografisch zijn de Noordflank, Groot-Brittannië en Nederland een cluster binnen de NAVO. En als geen der andere landen in de Noordzee-regio hebben Groot-Brittannië en Nederland de maritieme en amfibische kwaliteiten om de Noordflank te steunen en mede te verdedigen. De realisering mag een illusie zijn, het pleidooi is daarom niet minder gerechtvaardigd. Alford pleit voor een herwaardering van de Britse prioriteiten binnen de Alliantie. Ik wil daaraan toevoegen dat het moet komen tot een gezamenlijk Brits/Nederlands initiatief. Men zou dit gehele probleem ook eindelijk eens moeten vatten in het kader van een betere taakverdeling binnen de NAVO. De tijd is allang voorbij dat de steun aan de Noordflank een zaak is van de mariniers. Het had van het begin af een gezamenlijk Brits/Nederlands marineproject moeten

zijn en moeten resulteren in een gemeenschappelijke maritieme inspanning. De amphibious force was dan wellicht geen illusie geweest.

Tot slot een samenvatting. De Sovjetrussische maritieme expansie houdt het gevaar in, dat het WP de Noorse Zee onder controle krijgt voordat de NAVO dat kan beletten, d.w.z. haar vloot daar kan ontplooiën. Controle over de Noorse Zee door het WP zal ook het bezit van de Noordflank tot gevolg hebben en resulteren in een bedreiging van de Centrale Sector en de Atlantische verbindingen. Het behoud van de Noordflank door de NAVO betekent niet alleen het behoud van NAVO-grondgebied op een strategisch zeer belangrijke plaats, het kan voor het verloop van de WP-opmars elders op het continent ernstige gevolgen hebben.

Voor het behoud van de Noorse Zee staan voor de NAVO twee strategieën open. De forward strategy, d.z.w. de permanente aanwezigheid van zee-strijdkrachten ten noorden van de Gap, dan wel de frequente presentie van maritieme eenheden in dat gebied. De maritieme aanwezigheid van de NAVO in de Noorse Zee moet te allen tijde en direct kunnen resulteren in een projectie van militaire middelen op het land; amfibische eenheden en een sterke luchtcomponent behoren een integreerend deel te zijn van de maritieme ontplooiing van de NAVO.

De dreiging op de Noordflank noopt tot herbezinning op de prioriteiten binnen de NAVO en zou moeten leiden tot gezamenlijke Brits/Nederlandse maritieme inspanning, met het accent op de amfibische strijdmacht.

Generaal-majoor der mariniers b.d. A. C. Lamers, in 1923 geboren te Garoet (voormalig Nederlands-Indië), werd op 1 januari 1948 benoemd tot tweede luitenant der mariniers. Hij beëindigde zijn militaire loopbaan als commandant van het Korps mariniers in de rang van generaal-majoor en verliet in februari 1977 de actieve militaire dienst. Als chef staf van het Korps mariniers, en later als commandant, was hij nauw betrokken bij het ontwerpen, plannen en

uitvoeren van de activiteiten m.b.t. de samenwerking met de Royal Marines, de operaties op de Noordflank en de formatie van de UK/NL Amphibious Force. In de jaren '60 en '70 was hij bestuurslid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap. Nu is hij lid van het bestuur van de Koninklijke Nederlandse Vereniging „Onze Vloot”, en van de Nederlandse Oorlogsgraven Stichting.

Mededeling van de redactie

Het lag in de bedoeling in deze uitgave àlle voordrachten van de themadag over de Noordflank van de NAVO te publiceren. Helaas heeft echter de laatste inleider, *generaal sir A. Farrar-Hockley*, van zijn voordracht over

Land-Air operations in the North

geen tekst ingeleverd, doch gebruik gemaakt van een aantal notities en verder voor de vuist weg gesproken aan de hand van een aantal kaarten. Zijn op de band opgenomen inleiding leent zich dientengevolge niet voor publikatie.

ALS HET
ONER
DRUKNERK
GAAT...

Kranten
Periodieken
Boeken

Postbus 6
Meppel
Tel. 05220-70911